

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

Στο παρόν *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων* καταγράφονται ορισμοί των στοιχείων θεωρίας της λογοτεχνίας και λογοτεχνικού γραμματισμού που περιέχονται στους Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας, οι οποίοι συνιστούν τους προοργανωτές στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Λογοτεχνίας Γυμνασίου-Λυκείου.

Υπογραμμίζεται ότι δεν ενδείκνυται η διδασκαλία των λογοτεχνικών όρων ερήμην των λογοτεχνικών κειμένων. Οι όροι αυτοί, και γενικότερα τα στοιχεία λογοτεχνικού γραμματισμού, εντάσσονται με έμφαση στη διδασκαλία και στην αξιολόγηση του μαθήματος. Τα στοιχεία αυτά δεν εξετάζονται μεμονωμένα, αλλά πάντοτε σε συνάρτηση με τα λογοτεχνικά κείμενα. Λογοτεχνικός γραμματισμός, αξιακό περιεχόμενο και θεματική των κειμένων συνυφαίνονται και συνεξετάζονται στη διδασκαλία και την αξιολόγηση (διαμορφωτική και τελική) του μαθήματος.

Μολονότι, όπως είναι ευνόητο, δεν υπάρχει ομοφωνία των θεωρητικών της λογοτεχνίας γύρω από την ερμηνεία και το περιεχόμενο πολλών από τους λογοτεχνικούς όρους που παρατίθενται στη συνέχεια, κρίθηκε αναγκαίο να ετοιμαστεί ένα ενδεικτικό *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων*, για να καλυφθεί μια ανάγκη που εντοπίστηκε στη διδακτική πράξη για διασαφήνιση του περιεχομένου τους, με στόχο τη λειτουργική αξιοποίησή τους τόσο στη διδασκαλία όσο και στην αξιολόγηση του μαθήματος. Με τη βιβλιογραφική τεκμηρίωση του γλωσσαρίου αυτού παρέχεται η δυνατότητα στους διδάσκοντες και στις διδάσκουσες να ανατρέξουν σε βιβλία αναφοράς, σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων και σε μονογραφίες, όταν το κρίνουν σκόπιμο. Ούτως ή άλλως, στο ανά χείρας *Γλωσσάριο*, το οποίο δεν είναι διεξοδικό, επιχειρείται μία ενδεικτική καταγραφή των κυριότερων λογοτεχνικών όρων που χρησιμοποιούνται στη σχολική πράξη. Επομένως, θα ήταν καλό να λειτουργήσει ως έναυσμα για τη χρήση πολλαπλών πηγών από τους φιλολόγους για αναζήτηση των λογοτεχνικών όρων που δεν περιέχονται σε αυτό το *Γλωσσάριο*. Τέλος, είναι ευπρόσδεκτες οποιεσδήποτε εισηγήσεις για βελτίωση και εμπλουτισμό του *Γλωσσαρίου*, ως εργασίας συλλογικής, σε αναθεωρήσεις του περιεχομένου του οι οποίες θα γίνουν μετά την ανατροφοδότηση από τους χρήστες του.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Α. ΛΕΞΙΚΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

ΛΛΟ: 2009= Ιωάννης Παρίσης – Νικήτας Παρίσης, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, Αθήνα, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009. [= <http://ebooks.edu.gr/2013/books-pdf.php?course=DSGL-A111>]

Μαρκαντωνάτος: 1996= Γεράσιμος Μαρκαντωνάτος, *Βασικό Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, Αθήνα, Gutenberg, 1996.

Πατάκης: 2007= [Συλλογικό], *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας: Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Αθήνα, Πατάκης, 2007.

Abrams: 2005= M. H. Abrams, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων. Θεωρία, ιστορία, κριτική της λογοτεχνίας* (μτφρ. Γιάννα Δεληβοριά, Σοφία Χατζηιωαννίδου), Αθήνα, Πατάκης, 2005 (1957).

Cuddon: 2010= J. A. Cuddon, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων και θεωρίας της λογοτεχνίας* (μτφρ. Γ. Παρίσης – Μ. Λιάπη), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2010. (1982).

B. ΑΛΛΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Βαγενάς: 1984= Νάσος Βαγενάς, *Για έναν ορισμό του μοντέρνου στην ποίηση*, Αθήνα, Στιγμή, 1984.

Genette: 2006 (1972): Gérard Genette, *Σχήματα III* (μτφρ. Μπ. Λυκούδης-επ. Ερ. Καψωμένος), Αθήνα, Πατάκης, 2006.

Τοντόροφ: 1989 (1973): Τσβετάν Τοντόροφ, *Ποιητική* (μτφρ. Αγγέλα Καστρινάκη), Αθήνα, Γνώση, 1989 (1973).

Φαρίνου: 2000 (1987): Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, *Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910*, Αθήνα, Κέδρος, 2000 (1987).

Γ. ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

ΘΗ.ΛΟΓ= Θησαυρός Λογοτεχνικών Όρων (ΠΟΘΕΓ): <http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1>

Δ. ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ - ΨΗΦΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ= http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Λεωνίδα Γαλάζη, Επιθεωρητής Φιλολογικών Μαθημάτων –Μαριλένα Πόρακου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων –Κάκια Παπακυριακού, Λειτουργός Α.Π. Λογοτεχνίας

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
A			
αλληγορία	Σημασιολογικό σχήμα λόγου / εκφραστικός τρόπος, που κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φανερώνουν οι χρησιμοποιούμενες συγκεκριμένες λέξεις. Δηλαδή, άλλα λέγονται και άλλα εννοούνται (επιτυγχάνεται η απόκρυψη του πραγματικού νοήματος). Η αλληγορία υπονοεί την ύπαρξη δύο τουλάχιστον σημασιών για τις ίδιες λέξεις. Η διπλή αυτή σημασία δηλώνεται μέσα στο έργο με τρόπο ρητό: δεν προκύπτει από την (αυθαίρετη ή μη) ερμηνεία ενός οποιουδήποτε αναγνώστη. Σκοπός: ο ποιητής ή ο πεζογράφος να προσδώσει στα νοήματά του μεγαλύτερη υποβλητικότητα και να τα καταστήσει περισσότερο αισθητά και επομένως ζωντανά. Η αλληγορία συνδέεται στενά με τον μύθο και την παραβολή. http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1 http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=94 Abrams (2005): 21-26· Cuddon (2010): 36-39· Μαρκαντωνάτος (1996): 29.	σσ. 7-8	-Τσβετάν Τοντόροφ, <i>Εισαγωγή στη φανταστική λογοτεχνία</i>, μτφ. Αριστέα Παρίση, Αθήνα, Οδυσσέας, 1991, 78-80. -John McQueen, <i>Αλληγορία</i>, μτφ. Κώστας Ιορδανίδης, Αθήνα, Ερμής, 1973, 9-12 (<i>Η γλώσσα της Κριτικής</i>, 8).
αναδρομική αφήγηση (αναδρομή ή ανάληψη)	Αφηγηματική τεχνική κατά την οποία ο αφηγητής μετατοπίζει την αφήγησή του από το τώρα (παρόν) στο τότε (παρελθόν) της ιστορίας και ανάγεται σε γεγονότα προγενέστερα και παλιότερα. Genette: 2006 (1972): 110-129· ΘΗ.ΛΟΓ= <i>Θησαυρός Λογοτεχνικών Όρων (ΠΟΘΕΓ)</i>: http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1, Μαρκαντωνάτος (1996): 42· Φαρίνου: 2000 (1987): 38.	σσ. 13-14	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
ανακόλουθο σχήμα	Ρητορικό σχήμα κατά το οποίο το τέλος μιας φράσης βρίσκεται σε συντακτική ασυμφωνία με την αρχή της. Συχνά το ανακόλουθο σχήμα, με την έμφαση που προκαλεί, συμβάλλει σημαντικά στην εντυπωσιακή παρουσίαση του σχετικού νοήματος. Συνηθισμένο σχήμα στα δημοτικά τραγούδια. Παράδειγμα: « Ο Διάκος , σαν τ' αγροίκησε, πολύ του κακοφάνη» Cuddon (2010): 46-47· Μαρκαντωνάτος (1996): 43-45.		
ανάπαιστος	Τρισύλλαβο μέτρο που αποτελείται από δύο άτονες συλλαβές και μία τονισμένη (υ υ -). Δίνει την αίσθηση του τρεξίματος και του καλπασμού. Πολεμικός ρυθμός που χρησιμοποιήθηκε στην αρχαία ελληνική ποίηση. Μαρκαντωνάτος (1996): 60-62· Cuddon (2010): 47-48· http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=112	σ. 111	
αναχρονία	«Η ασυμφωνία ανάμεσα στην ιστορία και στην αφήγηση»: ενώ τα γεγονότα της ιστορίας ξεδιπλώθηκαν το ένα μετά το άλλο σε μια χρονική διαδοχή, ο αφηγητής παραβιάζει αυτή τη φυσική τους ακολουθία και τα δίνει με άλλη σειρά. Μορφές αναχρονίας είναι: α) οι αναδρομικές αφηγήσεις ή αναδρομές ή αναλήψεις (flash back) , που περιλαμβάνουν γεγονότα προγενέστερα από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρίσκεται ο αφηγητής, και β) οι πρόδρομες αφηγήσεις ή προλήψεις , που αναφέρονται εκ των προτέρων σε γεγονότα που θα συμβούν αργότερα. Genette: 2006 (1972): 95· Φαρίνου: 2000 (1987): 38· users.auth.gr/akarakit/neoelliniki_logotechnia.doc	σ. 207	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
αναχρονισμός	Η τοποθέτηση κάποιου αντικειμένου, προσώπου, συνήθειας ή ιδέας σε χρονική περίοδο στην οποία δεν ανήκει. Οι αναχρονισμοί είναι πολύ συχνοί στη λογοτεχνία. Χρησιμοποιούνται με κύριο στόχο να απομακρύνουν χρονικά τα γεγονότα και να λειτουργήσουν έτσι ώστε κάτι να μην μπορεί να χρονολογηθεί. Παράδειγμα: Αναχρονισμοί εντοπίζονται στον <i>Ερωτόκριτο</i> του Β. Κορνάρου: «Με τους αναχρονισμούς, τις αποσιωπήσεις και με την κατάλληλη χρήση ποικίλων λογοτεχνικών θεμάτων, απέβλεπε ο Κορνάρος στη σύνθεση ενός μυθικού ποιητικού κόσμου, τοποθετημένου στο ελληνικό περιβάλλον, ενός κόσμου πλασμένου με στοιχεία που επιλέγονται σκόπιμα και με πλήρη επίγνωση από διαφορετικές ιστορικές περιόδους». Στυλιανός Αλεξίου, «Εισαγωγή». Βιτσέντζος Κορνάρος, <i>Ερωτόκριτος</i>, Αθήνα, Ερμής, 1980, οδ' -οε'. http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=53 Μαρκαντωνάτος (1996): 66· Cuddon (2010): 47-48.		
αφήγημα	Κάθε πεζό λογοτεχνικό κείμενο που διηγείται μιαν ή περισσότερες ιστορίες. Στη γενική αυτή κατηγορία ανήκουν διάφορα είδη, όπως λόγου χάρη: χρονογράφημα, διήγημα, νουβέλα, μυθιστόρημα, απομνημονεύματα, βιογραφία, αυτοβιογραφία. Cuddon (2010): 78-79· (ΠΟΘΕΓ): http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1	σ. 27	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
αφηγηματικές τεχνικές	Οι αφηγηματικές τεχνικές σχετίζονται α) με τον αφηγητή, την υπόστασή του μέσα στο κείμενο, τις σχέσεις αφηγητή-προσώπων, την οπτική γωνία του, β) τη δομή της αφήγησης, τον χρόνο, τον χώρο και γ) τη ρηματική άρθρωση της αφήγησης, τις συμβάσεις της. Σε κάθε λογοτεχνικό κείμενο η αφηγηματολογία προσπαθεί να απαντήσει σε τρεις ερωτήσεις: ποιος αφηγείται, τι αφηγείται και πώς. Οι απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα οδηγούν στην αναζήτηση των αφηγηματικών τεχνικών του κειμένου. Ο στόχος είναι η καθοδήγηση των μαθητών να ανακαλύψουν τα μυστικά της πλοκής. Οι μαθητές θα πρέπει να αναγνωρίσουν τον αφηγητή και να τον διακρίνουν από τον συγγραφέα. Να διερευνήσουν ποιος μιλάει στην ιστορία (φωνή), δηλαδή τη σχέση αφηγητή – ιστορίας με βάση τα δύο κριτήρια κατά τον Genette, τη συμμετοχή και το αφηγηματικό επίπεδο. Να επισημάνουν ποιος βλέπει στην ιστορία (εστίαση) και σε ποιον εστιάζει. Να εντοπίσουν τις τεχνικές που αφορούν στα τρία χρονικά επίπεδα (σειρά, διάρκεια, συχνότητα) στα οποία οργανώνεται ο αφηγηματικός λόγος, μέσα από τον οποίο πραγματώνεται η ιστορία. (ΠΟΘΕΓ): http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1 http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/4629/3/NimertisMpousia(ptde).pdf, σ. 56.		-Ανδρέας Λάζαρης, <i>Οι αφηγηματικές τεχνικές στο Κιβώτιο του Άρη Αλεξάνδρου</i> (διδ. δ.), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2011: http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/31591#page/41/mode/1up -Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, <i>Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910</i>, Αθήνα, Κέδρος, 2000 (1987).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
αφηγηματική δομή	Η εντελώς ιδιαίτερη διάταξη που παίρνουν, στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου αφηγήματος, τα δομικά στοιχεία της αφήγησης, ώστε να παραγάγουν νόημα. Τα κυριότερα δομικά στοιχεία της αφήγησης είναι: χώρος, χρόνος, πρόσωπα (χαρακτήρες) και πλοκή (αρχική κατάσταση – κορύφωση δράσης – λύση). Μαρίτα Παπαρούση, «Η δομή της λογοτεχνικής αφήγησης. Σκέψεις για μια διδακτική αξιοποίηση», <i>Κείμενα 2</i> (Ιούνιος 2005) 6=http://keimena.ece.uth.gr/main/t2/arhra/tefxos2/downloads/arthro_paparousi.pdf		
αφηγηματική ποίηση	Αφηγηματικό είναι το ποίημα που διηγείται μιαν ή περισσότερες ιστορίες. Πρόκειται για είδος ποίησης το οποίο είναι διαδεδομένο στη λογοτεχνία. Τα τρία κύρια είδη της αφηγηματικής ποίησης είναι το έπος, η έμμετρη μυθιστορία και η μπαλάντα. Ωστόσο, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός αφηγηματικών ποιημάτων που δεν μπορούν εύκολα να ταξινομηθούν και δεν εντάσσονται σε καμία από τις πιο πάνω κατηγορίες. Παραδείγματα αφηγηματικής ποίησης: Β. Κορνάρος, <i>Ερωτόκριτος</i>, Ν. Καζαντζάκης, <i>Οδύσσεια</i>, Κ. Παλαμάς, <i>Ο δωδεκάλογος του γύφτου</i>, Β. Μιχαηλίδης, <i>Η 9^η Ιουλίου 1821 εν Λευκωσία Κύπρου</i> κλπ. Cuddon (2010): 79-82.	σσ. 68-69, 121-122	-Κώστας Σοφιανός, «Ποίηση και στιχουργική»: http://www.poein.gr/archives/5510/index.html
αφηγηματική πράξη	Η πράξη του «αφηγείσθαι» και, κατ' επέκταση, το σύνολο της πραγματικής ή πλασματικής κατάστασης εντός της οποίας τοποθετείται αυτή. Genette: 2006 (1972): 87.	σ. 27	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
αφηγηματικοί τρόποι	Αφηγηματικοί τρόποι ονομάζονται τα συστατικά στοιχεία που συναποτελούν μια αφήγηση, π.χ. έκθεση (καθαρή αφήγηση), διάλογος, περιγραφή, σχόλιο, εσωτερικός μονόλογος, ελεύθερος πλάγιος λόγος. Εντάσσονται στην κατηγορία των αφηγηματικών τεχνικών. α) Έκθεση ή αφήγηση: Είναι η παρουσίαση γεγονότων και πράξεων, την οποία ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης διέκριναν σε «διήγηση» και «μίμηση». Στη διήγηση ο αφηγητής αφηγείται μια ιστορία με τη δική του φωνή, ενώ στη μίμηση δανείζεται τη φωνή άλλων προσώπων. β) Διάλογος: Είναι τα διαλογικά μέρη σε ευθύ λόγο και σε 1^ο πρόσωπο. γ) Περιγραφή: Η αναπαράσταση προσώπων, τόπων, αντικειμένων, καταστάσεων. δ) Σχόλιο: Η παρεμβολή σχολίων, σκέψεων, απόψεων από τον αφηγητή, έξω από τη ροή της αφήγησης, που στοιχειοθετεί, όπως και η περιγραφή, μια επιβράδυνσή της. ε) Ελεύθερος πλάγιος λόγος: Η πιστή απόδοση σκέψεων, διαθέσεων ή συναισθημάτων σε 3^ο πρόσωπο και σε παρωχημένο χρόνο. Το τμήμα αυτό φαίνεται να ανήκει στην καθαρή αφήγηση, στην ουσία όμως εύκολα μετατρέπεται σε ευθύ λόγο. στ) Εσωτερικός μονόλογος: Η απόδοση των σκέψεων ή συναισθημάτων σε 1^ο πρόσωπο και σε χρόνο ενεστώτα. Βλ. «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας», ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας Α' τεύχος, Α' τάξη Γενικού Λυκείου: Βιβλίο Καθηγητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2008, 23. Στοιχεία αφήγησης: Σελίδες χρηστών ΑΠΘ: users.auth.gr/akarakit/neoelliniki_logotechnia.doc		David Herman [et al.], <i>Routledge Encyclopedia of Narrative Theory</i>, Λονδίνο, Routledge, 2005, 315. Helmut Bonheim, <i>The narrative modes: techniques of the short story</i>, Cambridge : Brewer, c1982. -ΥΠΕΠΘ- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας Α' τεύχος, Α' τάξη Γενικού Λυκείου: Βιβλίο Καθηγητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2008 = www.pi-schools.gr/download/lessons/hellenic/lykeio/neoel_logo/kath_a.pdf

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
αφηγηματικό επίπεδο	Όταν σε μιαν αφήγηση παρεμβάλλεται και μια δεύτερη ιστορία, τότε, κατά τον Genette, η αφήγηση διασπάται σε δύο επίπεδα: στο πρώτο επίπεδο, που περιέχει την κύρια αφήγηση, και στο δεύτερο επίπεδο, που περιέχει τη δευτερεύουσα (εγκιβωτισμένη) αφήγηση. Έχουμε, λοιπόν, τρία επίπεδα: α) Εξωδιηγητικό επίπεδο: Συγκροτείται από την αφήγηση γεγονότων που είναι εξωτερικά σε σχέση με το κείμενο (π.χ. η επίκληση του ποιητή στη Μούσα στην <i>Οδύσσεια</i> του Ομήρου)· β) Διηγητικό επίπεδο: Περιλαμβάνει τα γεγονότα που ανήκουν στην κύρια αφήγηση (π.χ. τις περιπέτειες του Οδυσσέα από το νησί της Καλυψώς μέχρι την Ιθάκη)· γ) Μεταδιηγητικό επίπεδο: Περιλαμβάνει τη δευτερεύουσα αφήγηση η οποία εγκιβωτίζεται στην κύρια αφήγηση (π.χ. τα γεγονότα που αφηγείται ο Οδυσσέας στους Φαίακες, δηλ. τα παλαιότερα γεγονότα, από την Τροία μέχρι το νησί της Καλυψώς). Βλ. «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας...», ό.π., 21-22. Genette: 2006 (1972): 306-309· Φαρίνου: 2000 (1987): 26.	σσ. 27-28	-ΥΠΕΠΘ- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, <i>Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας Α' τεύχος, Α' τάξη Γενικού Λυκείου: Βιβλίο Καθηγητή</i>, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2008 = www.pi-schools.gr/download/lessons/hellenic/lykeio/neoel_logo/kath_a.pdf
αφήγηση	Η επικοινωνιακή πράξη με την οποία παρουσιάζουμε γραπτά ή προφορικά ένα γεγονός ή μιαν ολόκληρη σειρά γεγονότων, είτε πραγματικών είτε μυθοπλαστικών. Δεν συνδέεται αποκλειστικά με τη λογοτεχνία, αλλά και με άλλες μορφές τέχνης (π.χ. με τον κινηματογράφο) ή ακόμη και με την καθημερινή μας ζωή. Με τον ίδιο όρο δηλώνουμε τόσο το περιεχόμενο της παρουσίασης των γεγονότων όσο και το αποτέλεσμα της (κείμενο: γραπτό ή προφορικό) Abrams (2005): 58· Cuddon (2010): 84-85· Genette: 2006 (1972): 85-86. Για τα είδη της αφήγησης, βλ. οικεία λήμματα: εγκιβωτισμένη, ΓΛΟ σ. 15, ευθύγραμμη, ΓΛΟ σ. 21, πρωτοπρόσωπη, ΓΛΟ σ. 41, τριτοπρόσωπη, ΓΛΟ σ. 55	σσ. 28-29	Γεωργία Φαρίνου Μαλαματάρη, «Αφήγηση / αφηγηματολογία: Μια επισκόπηση», <i>Νέα Εστία</i> 1735 (2001) 972-1017

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
αφηγητής	Ένα πλασματικό πρόσωπο, δημιούργημα του συγγραφέα, διαμεσολαβητής ανάμεσα στον συγγραφέα και στον αναγνώστη, ανεξάρτητα από τα πρόσωπα της αφήγησης και από το αν παίρνει μέρος σε αυτήν. Ο αφηγητής μπορεί να είναι πρόσωπο της αφήγησης, με πρωταγωνιστικό ρόλο, ή μπορεί να είναι αμέτοχος στα γεγονότα. «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας...», ό.π., 20· (ΠΟΘΕΓ): http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1· Cuddon (2010): 87-88· Μαρκαντωνάτος (1996): 73 Για τα είδη των αφηγητών, βλ. οικεία λήμματα: ενδοδιηγητικός, ΓΛΟ σ. 18, εξωδιηγητικός, ΓΛΟ σ. 19, ετεροδιηγητικός, ΓΛΟ σσ.20-21, ομοδιηγητικός, ΓΛΟ σ. 33.	σσ. 29-33	
Δ			
διάλογος	Είναι η πράξη της επικοινωνίας, η συνομιλία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα. Στη λογοτεχνία είναι αφηγηματικός τρόπος που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να συγκροτήσει το έργο του. Στο θέατρο αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της δράσης, της κίνησης και γι' αυτό αποτελεί την τυπική μορφή δραματικού λόγου. Ως λογοτεχνικό και φιλοσοφικό είδος, καθιερώθηκε από τον Πλάτωνα στα αρχαία χρόνια και καλλιεργήθηκε στους επόμενους αιώνες μέχρι σήμερα. (ΠΟΘΕΓ): http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1· Cuddon (2010): 126-127· Μαρκαντωνάτος (1996): 154-156.		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
διακειμενικότητα	Ο όρος χρησιμοποιείται για να δηλώσει τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους ένα κείμενο συναπαρτίζεται από άλλα κείμενα με εμφανείς ή συγκαλυμμένες παραπομπές και μνείες σε αυτά, με επαναλήψεις και μετασχηματισμούς ουσιαστών γνωρισμάτων που απαντούν σε προγενέστερα κείμενα [...]. Κάθε κείμενο είναι ουσιαστικά «διακείμενο», δηλαδή ο τρόπος όπου διασταυρώνονται αμέτρητα άλλα κείμενα και που υφίσταται μόνο χάρη στις σχέσεις του με άλλα κείμενα. Cuddon (2010): 124· Τοντόροφ: 1989 (1973): 23, 58.	σσ. 44-45	-Τζίνα Καλογήρου, «Στον ιστό των κειμένων: Η αξιοποίηση της διακειμενικότητας στη διδασκαλία της λογοτεχνίας»: http://www.pi.ac.cy/synedriodidaktikislogotexnias2011/ -Jeremy Hawthorn, <i>Ξεκλειδώνοντας το κείμενο</i>, Ηράκλειο Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1995, 180-185.
διασκελισμός	Η νοηματική σύνδεση του τέλους ενός στίχου με την αρχή του επόμενου. Το νόημα, αντί να ολοκληρωθεί στον πρώτο στίχο, συνεχίζει και στον επόμενο. Σε ό,τι αφορά τη νεοελληνική ποίηση, ο διασκελισμός δεν υπάρχει στο δημοτικό τραγούδι και γενικά θεωρείται αρνητικό στοιχείο στην παραδοσιακή ποίηση· γι' αυτό και τον συναντάμε σε ποιητές που δείχνουν να αμφισβητούν ως ένα βαθμό την παράδοση (π.χ. Καβάφης, Καρυωτάκης).	σσ. 45-46	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Cuddon (2010): 127-128· Μαρκαντωνάτος (1996): 157-158· http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=112	σσ. 45-46	
διήγημα	Σύντομο πεζό μυθοπλαστικό έργο, στο οποίο η δράση, οι σκέψεις και ο διάλογος των προσώπων οργανώνονται σε ένα έντεχνο σχήμα πλοκής. Το διήγημα διαφέρει από το μυθιστόρημα, ως προς το μέγεθος. Η περιορισμένη έκτασή του συνεπάγεται διαφορές τόσο στην επενέργεια της ιστορίας όσο και στην επιλογή του θεματικού υλικού από τον διηγηματογράφο, ο οποίος εισάγει έναν περιορισμένο αριθμό προσώπων, δεν έχει την ευχέρεια να κάνει μια άνετη ανάλυση και εκτενή σκιαγράφιση των χαρακτήρων και δεν είναι σε θέση να αναπτύξει ένα κοινωνικό περιβάλλον με την ίδια πυκνότητα και εξίσου λεπτομερειακά όσο ένας μυθιστοριογράφος. Υπάρχουν διηγήματα μακροσκελή (π.χ. τα διηγήματα του Γ. Βιζυηνού) και διηγήματα σύντομα. Abrams (2010): 89-93· Cuddon (2010): 132-141· Μαρκαντωνάτος (1996): 163-166.	σσ. 49-51	-Ian Reid, <i>Το διήγημα</i> (μτφρ. Λία Μεγάλου-Σεφερειάδη), Αθήνα, Ερμής, 1982. -Γιώργος Κεχαγιόγλου, <i>Πεζογραφική ανθολογία</i>, Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, 2001, 2 τ. -Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού-Σοφία Ντενίση, <i>Το διήγημα στην ελληνική και στις ξένες λογοτεχνίες</i>, Αθήνα, Gutenberg, 2009.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
δράμα	1. Καλλιτεχνική μορφή προορισμένη για σκηνική παράσταση, στην οποία ηθοποιοί υποδύονται τους ρόλους των χαρακτήρων. 2. Ο όρος "δράμα" ετυμολογικά προέρχεται από το αρχαίο ρήμα "δράω -ῶ". Αποτελεί ένα από τα τρία είδη της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας (τα άλλα δύο είναι το έπος και η λυρική ποίηση). Το δράμα είναι λογοτεχνικό έργο το οποίο εμπεριέχει τη δράση προσώπων και γι' αυτό δεν διαβάζεται απλώς, αλλά παριστάνεται στη σκηνή, στο θέατρο. Στην αρχαιότητα τα δραματικά είδη ήταν τρία: η τραγωδία, η κωμωδία και το σατυρικό δράμα. Abrams (2005): 99· Cuddon (2010): 149· Μαρκαντωνάτος (1996): 171-175.	σ. 53	-S. W. Dawson, <i>Δράμα και δραματικό στοιχείο</i> (μτφρ. Ιουλιέττα Ράλλη-Καίτη Χατζηδήμου), Αθήνα, Ερμής, 1974.
δραματικός μονόλογος	Τεχνική στην ποίηση με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: 1) Ένα και μόνο πρόσωπο εκφέρει τον λόγο, ο οποίος και αποτελεί ολόκληρο το ποίημα. 2) Αυτό το πρόσωπο διαλέγεται και αλληλεπιδρά με ένα ή περισσότερα άλλα πρόσωπα· όμως, η παρουσία του ακροατή, οτιδήποτε λέει ή κάνει, μας γνωστοποιείται μόνο μέσα από τις νύξεις του μοναδικού ομιλητή. 3) Η κύρια αρχή της συγκρότησης του δραματικού μονολόγου είναι η αποκάλυψη της ιδιοσυγκρασίας και του χαρακτήρα του ομιλητή. Παραδείγματα: Κ. Παλαμάς, <i>Η φοινικιά</i>, Κ.Π. Καβάφης, «Ας φρόντιζαν», «Τυανεύς γλύπτης» κ.ά., Γ. Ρίτσος, <i>Ελένη, Αίαντας</i> κλπ. Abrams (2005): 100-101· Cuddon (2010): 149-151.		-Κατερίνα Καρατάσου, <i>Ο δραματικός μονόλογος στη νεοελληνική ποίηση 19^{ος}-20^{ος} αιώνας</i>, Αθήνα, Gutenberg, 2014. https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/5759

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
δραματικότητα	Η δραματικότητα είναι όρος ευρύτερος από την τραγικότητα. Κύρια συστατικά της δραματικότητας είναι η ένταση, η περιπέτεια, η ειρωνεία, η αναγνώριση, η βίωση συγκρούσεων (εσωτερικών και εξωτερικών). Η ένταση δημιουργείται με την αιφνίδια μεταβολή μιας κατάστασης. Ουσιώδες γνώρισμα της δραματικότητας είναι η αδιάκοπη διάσταση ανάμεσα στην προσδοκία μας και σε εκείνο που πραγματικά συμβαίνει, σε κάθε ειδική στιγμή σε ένα λογοτεχνικό κείμενο. Δραματικότητα υπάρχει στο κείμενο, όταν υπάρχει δράση ή εξωτερική ή εσωτερική και επομένως όταν προκύπτουν συγκρούσεις είτε ανάμεσα σε πρόσωπα, θεσμούς, καταστάσεις και άλλα είτε ανάμεσα σε συναισθήματα, επιθυμίες, επιδιώξεις κλπ., στην ψυχή του ίδιου προσώπου. S.W.Dawson, <i>Δράμα και δραματικό στοιχείο</i> (μτφρ. Ι. Ράλλη – Κ. Χατζηδήμου), Αθήνα, Ερμής, 1974, 57-59· Μαρία Ηροδότου, «Το τραγικό στοιχείο στα πεζογραφήματα της Βάσως Καλαμάρα»: M. Rossetto, M. Tsianikas, G. Couvalis and M. Palaktoglou (Eds.), <i>Greek Research in Australia: Proceedings of the Eighth Biennial International Conference of Greek Studies, Flinders University June 2009</i>, Flinders University Department of Languages - Modern Greek: Adelaide, 588-601.		-Νάσος Βαγενάς, <i>Για έναν ορισμό του μοντέρνου στην ποίηση</i>, Στιγμή, Αθήνα 1984, 16-17. http://dspace2.flinders.edu.au/xmlui/bitstream/handle/2328/25155/Herodotou_2009.pdf?sequence=1
δράση	Διακρίνονται δύο σημασίες του όρου: 1. Η βασική ιστορία (στην κινηματογραφική ορολογία, το λεγόμενο story-line) ενός θεατρικού έργου, μυθιστορήματος, διηγήματος, αφηγηματικού ποιήματος κλπ. 2. Η βασική σειρά γεγονότων που όλα μαζί συγκροτούν την πλοκή. Ουσιαστικό μέρος της δράσης αποτελεί το ξεδίπλωμα των χαρακτήρων και της πλοκής. Cuddon (2010): 152.		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
Ε			
εγκιβωτισμένη (= μεταδιηγητική) αφήγηση	Δευτερεύουσα αφήγηση που τοποθετείται στο <i>μεταδιηγητικό επίπεδο</i>, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της κύριας αφήγησης. Παράδειγμα: η αφήγηση του Οδυσσέα στο νησί των Φαιάκων. Κάθε φορά που έχουμε ενσωμάτωση μιας αφήγησης μέσα σε μian άλλη έχουμε εγκιβωτισμό. Genette: 2006 (1972): 306-309· «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας...», ό.π., 21-22· Korovesi, Antigoni (2003), «Εφαρμογή της θεωρίας της αφήγησης στα δημοτικά τραγούδια: Ο αφηγητής»: E. Close, M. Tsianikas and G. Frazis (Eds.) Greek Research in Australia: <i>Proceedings of the Fourth Biennial Conference of Greek Studies, Flinders University, September 2001</i>, Flinders University Department of Languages – Modern Greek: Adelaide, 207-232.	σσ. 28, 54	-ΥΠΕΠΘ- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, <i>Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας Α' τεύχος, Α' τάξη Γενικού Λυκείου: Βιβλίο Καθηγητή</i>, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2008 = www.pi-schools.gr/download/lessons/hellenic/lykeio/neoel_logo/kath_a.pdf
ειρωνεία	Σημασιολογικό σχήμα λόγου. Οι περισσότερες μορφές ειρωνείας εμπεριέχουν την αντίληψη ή τη συνειδητοποίηση μιας ασυμφωνίας ή μιας δυσαρμονίας ανάμεσα στις λέξεις και στη σημασία τους ή ανάμεσα στις πράξεις και στα αποτελέσματά τους ή ανάμεσα στα φαινόμενα και στα πράγματα. Τα δύο βασικά είδη ειρωνείας είναι η λεκτική ειρωνεία και η ειρωνεία καταστάσεων. Λεκτική ειρωνεία υπάρχει όταν κάποιος λέει κάτι που δεν εννοεί, δηλαδή η σημασία των λεγομένων έρχεται σε αντίθεση με τις λέξεις. Η ειρωνεία καταστάσεων προκύπτει όταν κάποιος αντιδρά ή σχολιάζει συμπεριφορά ενός άλλου, την οποία ο δεύτερος αγνοεί, έστω και αν συμβαίνει στον ίδιο. Η ειρωνεία έχει πολλές λειτουργίες:		-D. C. Muecke, <i>Ειρωνεία</i> (μτφρ. Κώστας Πύρζας) Αθήνα, Ερμής, 1974. -Κατερίνα Κωστίου, <i>Η ποιητική της ανατροπής: σάτιρα, ειρωνεία</i>,

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	επιπλήττει, εξαγνίζει, εξευγενίζει, μειώνει, περιφρονεί, διακωμωδεί, σατιρίζει κλπ. Abrams (2005): 104-110· Cuddon (2010): 160-164· Μαρκαντωνάτος (1996): 178-183.	σσ. 57-58	παρωδία, χιούμορ, Αθήνα, Νεφέλη, 2002.
εκφραστικά μέσα	Το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούνται στη λογοτεχνική έκφραση. Δεν ταυτίζονται με τα σχήματα λόγου / τους εκφραστικούς τρόπους: «Και τα σχήματα λόγου και τα εκφραστικά μέσα είναι χαρακτηριστικά στοιχεία της λογοτεχνικής γλώσσας. [...] Υπάρχει, όμως, μια θεμελιώδης διαφορά: τα εκφραστικά μέσα είναι η ευρύτερη σε πλάτος έννοια, ενώ τα σχήματα λόγου είναι η στενότερη. Επομένως, τα λεγόμενα σχήματα λόγου (π.χ. μεταφορά, προσωποποίηση, υπερβολή, υπερβατό κλπ.) εγγράφονται, ως υπάλληλες έννοιες, στο ευρύχωρο πλάτος που έχει ο όρος εκφραστικά μέσα. Μπορούμε δηλαδή να πούμε ότι συνιστούν δύο ομόκεντρους κύκλους που ο στενότερος (= σχήματα λόγου) είναι εγγεγραμμένος στον ευρύτερο (= εκφραστικά μέσα). Όλα τα σχήματα λόγου είναι εκφραστικά μέσα, αλλά <u>όλα τα εκφραστικά μέσα δεν συνιστούν αναγκαστικά και σχήματα λόγου.</u> Η καλβική, λ.χ., εικονοποιία, συνήθως επιβλητική, μεγαλειώδης και εντυπωσιακή, ανήκει στα εκφραστικά μέσα του ποιητή, στη γλωσσική – ποιητική του τροπικότητα. Δεν συνιστά, όμως, σχήμα λόγου. Συνεπώς, οι εικόνες, το είδος του λεξιλογίου που χρησιμοποιεί ένας λογοτέχνης (π.χ. ιδιωματικό, λόγιο, καθημερινό), η ιδιόζουσα χρήση ενός μέρους του λόγου (π.χ. του επιθέτου), η στίξη κ.ά. είναι εκφραστικά μέσα και όχι σχήματα λόγου». N. Παρίσης, «Εκφραστικά μέσα και σχήματα λόγου»: http://www.philognosia.gr/gr/ekfrastika.html		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
εκφραστικοί ή ρητορικοί τρόποι	Με τον όρο <i>εκφραστικοί τρόποι</i>, που είναι έννοια στενότερη από την κατηγορία <i>εκφραστικά μέσα</i>, «εννοούνται τα διάφορα <u>σχήματα λόγου</u> (<i>figurae, tropi</i>)». Εναλλακτικός όρος: <i>ρητορικοί τρόποι</i>. Τρόπος ονομάζεται η μεταβολή της κύριας σημασίας μιας λέξης σε άλλη που έχει σχέση ή ομοιότητα με την πρώτη. Η μεταβολή αυτή γίνεται άλλοτε σε μια λέξη και λέγεται <i>τροπή λέξης</i>, άλλοτε σε πολλές λέξεις που αποτελούν λόγο και λέγεται <i>τροπή λόγου</i>. Ι. Ν. Καζάζης: http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/lyric/support/methodologika/01.html · Μαρκαντωνάτος (1996): 478-479· Τοντόροφ: 1989 (1973): 47-48.		
ελεύθερος πλάγιος λόγος	Η παρουσίαση των σκέψεων ή του λόγου των μυθοπλαστικών χαρακτήρων με τέτοιο τρόπο και με τη χρήση συγκεκριμένων τεχνικών, ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι συνδυάζει τα συναισθήματα του χαρακτήρα με εκείνα του αφηγητή. Με άλλα λόγια έχουμε συνδυασμό δύο φωνών, εκείνης του αφηγητή με εκείνην του ήρωα (διφωνικός λόγος). <u>Παράδειγμα:</u> «<i>Τότε έκαμεν αυστηράς παρατηρήσεις εις τον Βαγγέλην</i>. Αυτής δεν της χρειάζονται τα τοιαύτα. Δεν ανέχεται να κακοσυστηθεί στη γειτονιά το σπίτι της. Και θα της κάμει τη χάρη να της αδειάσει την γωνιά» (Αλ. Παπαδιαμάντης, «Ο γείτονας με το λαγούτο», Άπαντα, Αθήνα, Δόμος, 1989, τ. 3, 295). (Με πλάγια: η φωνή του αφηγητή) http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1· Cuddon (2010): 170· Φαρίνου: 2000 (1987): 210-239.	σσ. 59-61	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
ελεύθερος στίχος	Όπως και ο παραδοσιακός στίχος, [ο ελεύθερος στίχος] τυπώνεται σε σύντομες, μεμονωμένες αράδες, και όχι σε συνεχή πεζό λόγο, διαφέρει όμως από τον παραδοσιακό στίχο επειδή το ρυθμικό του σχήμα δεν υπακούει σε μια κανονική μετρική μορφή — δηλαδή δεν οργανώνεται σε μετρικούς πόδες ή σε επαναλαμβανόμενες συλλαβικές ενότητες με ισχυρότερους και ασθενέστερους τονισμούς. [...] Οι περισσότεροι ελεύθεροι στίχοι περιλαμβάνουν επίσης αράδες ακανόνιστου μήκους, που είτε δεν έχουν καθόλου <u>ομοιοκαταληξία</u> είτε την εφαρμόζουν μόνο σποραδικά. [...] Abrams (2005): 118· Cuddon (2010): 170· Μαρκαντωνάτος (1996): 192· http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=43	σσ. 61-63	
ενδοδιηγητικός αφηγητής	Αφηγητής δευτέρου βαθμού, ο οποίος μπορεί να είναι ένας από τους ήρωες της πρώτης ιστορίας και που αναλαμβάνει να διηγηθεί μια άλλη ιστορία (μετααφήγηση) με ήρωα τον εαυτό του ή άλλα πρόσωπα. Πρόκειται για το φαινόμενο εγκιβωτισμού μιας ιστορίας μέσα στην άλλη (π.χ. <i>Χίλιες και μια νύχτες</i>). Η διαρκής επανάληψη εγκιβωτισμών αποκαλείται «δομή της αβύσσου». [εγκιβωτισμός, βλ. λήμμα] <i>ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ: Ποιος μιλάει / Από τη φωνή ποιου ακούμε την ιστορία.</i> Genette: 2006 (1972): 324-325· Φαρίνου: 2000 (1987): 28· Μαρία Παπαλεοντίου, «Ο λογοτεχνικός γραμματισμός στην πεζογραφία – Στοιχεία θεωρίας της αφήγησης» (Σημειώσεις για τον εκπαιδευτικό), Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Φεβρουάριος 2014 = http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/ekpaid_yliko/logot_mesi/logot_exnia_afigmatologia.pdf	σσ. 29-33	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
εξωδιηγητικός αφηγητής	Αφηγητής ο οποίος τοποθετείται έξω από την ιστορία που διηγείται και που συνήθως αγνοούμε την ταυτότητά του (π.χ. <i>Ιλιάδα</i> του Ομήρου, <i>Φόνισσα</i> του Αλ. Παπαδιαμάντη) <i>ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ: Ποιος μιλάει / Από τη φωνή ποιου ακούμε την ιστορία.</i> Genette: 2006 (1972): 324-325· Φαρίνου: 2000 (1987): 26· Μ. Παπαλεοντίου, «Ο λογοτεχνικός γραμματισμός...», ό.π.	σσ. 29-33	
επανάληψη (ή επαναφορά)	Σχήμα λόγου που εντοπίζεται σε όλα τα είδη της ποίησης, αλλά και σε πολλά πεζά κείμενα. Πρόκειται για εκ νέου χρήση λέξεων, φράσεων, στροφών, ιδεών, υπαινιγμών, σχημάτων κλπ. Είναι δυνατόν να τη συναντήσουμε σε διάφορες παραλλαγές: επανάληψη μιας ή πολλών λέξεων αφού έχουν παρεμβληθεί άλλες λέξεις, επανάληψη της ίδιας λέξης ή φράσης στην αρχή και στο τέλος ή στη μέση και στο τέλος μιας πρότασης κλπ. Cuddon (2010): 175· Μαρκαντωνάτος (1996): 65.		
επεισόδιο	1. Γεγονός ή συμβάν μέσα σε μια εκτενέστερη αφήγηση. 2. Τμήμα ενός έργου που παρουσιάζεται σε συνέχειες. Cuddon (2010): 176		
εστίαση	Με τον όρο <i>εστίαση</i> αναφερόμαστε στην απόσταση που παίρνει ο αφηγητής από τα πρόσωπα τις αφήγησης. Ο Genette προτείνει τους ακόλουθους τρεις τύπους εστίασης της τριτοπρόσωπης αφήγησης: 1. Αφήγηση χωρίς εστίαση (μηδενική εστίαση): Ο αφηγητής γνωρίζει περισσότερα από τα πρόσωπα. Αντιστοιχεί στην αφήγηση με παντογνώστη αφηγητή. 2. Αφήγηση με εσωτερική εστίαση: Η αφήγηση «παρακολουθεί» ένα από τα πρόσωπα ή ο αφηγητής ξέρει τόσα όσα και το πρόσωπο από τη σκοπιά του οποίου αφηγείται. 3. Αφήγηση με εξωτερική εστίαση: Ο αφηγητής ξέρει	σ.33	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	λιγότερα από τα πρόσωπα. Στην περίπτωση αυτή ο ήρωας δρα, χωρίς ο αναγνώστης να μπορεί να μάθει τις σκέψεις του (π.χ. στα αστυνομικά μυθιστορήματα). Η εστίαση δεν παραμένει αναγκαστικά σταθερή σε όλη τη διάρκεια μιας αφήγησης. Genette: 2006 (1972): 260-266· «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας...», ό.π., 21-22.	σ.33	
εσωτερικός μονόλογος	Τεχνική καταγραφής, στην πεζογραφία, του ρεύματος των εσωτερικών εμπειριών του ανθρώπου, του συνεχούς των εντυπώσεων, σκέψεων και παρορμήσεων που υποκινούνται από τη συνειδητή εμπειρία ή αναδύονται από τα βάθη του υποσυνείδητου. Συχνά πρόκειται για μια αδιάκοπη ροή σκέψεων, στην οποία η λογική, η συμβατική σύνταξη και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και η στίξη εγκαταλείπονται. Η εμφάνιση του εσωτερικού μονολόγου συνδέεται με το κίνημα του μοντερνισμού. Σημαντικοί εκπρόσωποι στον ευρωπαϊκό χώρο: Μαρσέλ Προυστ, Τζαίημς Τζόϋς, Τόμας Μαν. Στην Ελλάδα: Μ. Αξιώτη, Στ. Ξεφλούδας, Ν. Γ. Πεντζίκης κ.ά. Cuddon (2010): 202-203.	σσ. 72-75	
ετεροδιηγητικός αφηγητής	Είναι ο αφηγητής που δεν συμμετέχει καθόλου στην ιστορία που διηγείται. Στην περίπτωση αυτή ο συγγραφέας αναθέτει την αφήγηση σε πρόσωπο ξένο προς την ιστορία, την οποία παρουσιάζει σε τρίτο πρόσωπο (τритоπρόσωπη αφήγηση). Ονομάζεται ιδιαίτερα «παντογνώστης αφηγητής» (ή «αφηγητής-Θεός») αυτός που βρίσκεται παντού και πάντοτε και γνωρίζει τα πάντα, ακόμα και στις πιο απόκρυφες σκέψεις των προσώπων της αφήγησης.	σσ. 29-33	-ΥΠΕΠΘ- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, <i>Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας Α' τεύχος, Α' τάξη Γενικού Λυκείου:</i>

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ: Ο βαθμός συμμετοχής του αφηγητή στην ιστορία. «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας...», ό.π., 20· Genette: 2006 (1972): 324-325· Φαρίνου: 2000 (1987): 26.	σσ. 29-33	-Βιβλίο Καθηγητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2008 = www.pi-schools.gr/download/lessons/hellenic/lykeio/neoel_logo/kath_a.pdf
ευθύγραμμη αφήγηση	Τα εξιστορούμενα περιστατικά παρατάσσονται και παρουσιάζονται στα αφηγηματικά κείμενα με τη σειρά που έγιναν. Η αφήγηση τα παρακολουθεί στη χρονική τους τάξη και αλληλουχία. Δηλαδή παρατηρείται πλήρης σύμπτωση ανάμεσα στη χρονική τάξη της ιστορίας και σε αυτήν της κειμενικής αφήγησης. Cuddon (2010): 638.	σσ. 13, 207	
Η			
ηθογραφία	Η αναπαράσταση, περιγραφή και απόδοση των ηθών, των εθίμων, της ιδεολογίας και της ψυχοσύνθεσης ενός λαού, όπως αυτά διαμορφώνονται υπό την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος και των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών, σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Η ηθογραφία είναι, όμως, και μια τάση της νεοελληνικής πεζογραφίας, που ξεκινά γύρω στο 1880 και συνεχίζεται μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20 ^{ού} αιώνα (ηθογραφικά στοιχεία ανιχνεύονται και στην ποίηση και στο θέατρο της ίδιας περιόδου). Οι Έλληνες πεζογράφοι, επηρεασμένοι από τη γενικότερη στροφή προς τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού, στρέφονται και αυτοί προς την ύπαιθρο (και προς το άστυ: αστική ηθογραφία) με στόχο την περιγραφή της ζωής του ελληνικού λαού, των παραδόσεών του, των ηθών και των εθίμων του, των συνηθειών του και της εν γένει	σσ. 76-78	-Mario Vitti, <i>Ιδεολογική λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας</i> , Αθήνα, Κέδρος, 1991. -Παντελής Βουτουρής, <i>Ως εις καθρέπτην ... Προτάσεις και υποθέσεις για την ελληνική</i>

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	νοοτροπίας των απλών ανθρώπων. Σημαντικοί εκπρόσωποι της ηθογραφίας στην πεζογραφία: Γεώργιος Βιζυηνός, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Ιωάννης Κονδυλάκης, Ανδρέας Καρκαβίτσας, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Κωνσταντίνος Θεοτόκης. http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1, Cuddon (2010): 210-211, Μαρκαντωνάτος (1996): 220.	σσ. 76-78	πεζογραφία του 19^{ου} αιώνα, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1995, 259-260.
Θ			
Θεατρικότητα	Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχουν στοιχεία θεατρικότητας σε ένα λογοτεχνικό κείμενο όταν σε αυτό ενυπάρχει η δυνατότητα να αναπαρασταθεί στη σκηνή. Στα κείμενα με υψηλό δείκτη θεατρικότητας ενυπάρχουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία (χωροχρονικές ενδείξεις, πρόσωπα, δραματική δομή, επεξεργασμένη πλοκή κ.ά.) που τα καθιστούν αναπαραστάσιμα μέσω της θεατρικής τέχνης. Marvin Carlson, "Resistance to theatricality", <i>Substance</i> 98/99 (2002) 238-250· Tracy Davis-Thomas Postlewait (ed.), <i>Theatricality</i>, Κέμπριτζ, Cambridge University Press, 2003, 1-40· Patrice Pavis, <i>Λεξικό του θεάτρου</i> (μτφρ. Αγνή Στρουμπούλη), Αθήνα, Gutenberg, 2006, 205· Λεωνίδα Γαλάζη, <i>Ποιητική και ιδεολογία στο κυπριακό θέατρο (1869-1925)</i>, Λευκωσία, Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, 2012, 185-187.		
Θέμα	Το αντικείμενο (γενική ιδέα, αρχή, αξία, κατάσταση κλπ.) γύρω από το οποίο στρέφεται ένα λογοτεχνικό κείμενο ή γενικότερα ό,τι μπορεί να αποτελέσει αφορμή έμπνευσης για λογοτεχνική δημιουργία. Συναφείς όροι: <i>θεματικό στοιχείο, θεματικός άξονας, θεματική περιοχή</i>. Η μελέτη της λογοτεχνίας με βάση τα θέματα	σσ. 80-81	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	ονομάζεται <i>θεματική κριτική</i> ή <i>θεματολογία</i>: 1. Μελέτη της θεματογραφίας ενός κειμένου, δηλαδή του αριθμού των θεμάτων που εντοπίζονται σε αυτό, του τρόπου με τον οποίο τα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, των μεταξύ τους συναρτήσεων κλπ. 2. Μελέτη ενός συγκεκριμένου θέματος ή μιας σειράς θεμάτων σε πολλά διαφορετικά κείμενα και σύγκριση (συνανάγνωση, συνεξέταση). Ο όρος <i>κεντρική ιδέα</i> (ειδικά στο μάθημα της Λογοτεχνίας) είναι ξεπερασμένος σήμερα (όρος διδακτικής και ηθοπλαστικής φύσεως) και είναι καλύτερα να αποφεύγεται στη διδακτική πράξη. Κάλιστα μπορούν εναλλακτικά να χρησιμοποιούνται οι όροι <i>κεντρικό θέμα</i> / <i>θεματικό κέντρο</i> ή <i>θεματικός άξονας</i> (ΛΛΟ: 2009, 80: §1). Abrams (2005): 278· Αναστασία Αντωνοπούλου [et al.], «Θεματολογία», Συγκριτολογία, Αθήνα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015: http://hdl.handle.net/11419/4334, 4, Cuddon (2010): 234· Μαρκαντωνάτος (1996): 224-225.	σσ. 80-81	
Θρύλος	Ιστορία ή αφήγηση που τοποθετείται κάπου ανάμεσα στον μύθο και στο ιστορικό γεγονός και συνήθως αφορά μια συγκεκριμένη μορφή ή πρόσωπο. Για κάθε δημοφιλή λαϊκό ήρωα (ή ηρωίδα), επαναστάτη, άγιο ή πολεμιστή αναπτύσσονται συνήθως διάφοροι θρύλοι, δηλαδή ιστορίες που, με το πέρασμα του χρόνου, συχνά διογκώνονται και μεγαλοποιούνται και ενδεχομένως έχουν καταγραφεί ή διασωθεί με τη μορφή ενός τραγουδιού, ενός ποιήματος ή μιας μπαλάντας (π.χ. Μεγαλέξαντρος, Μαρμαρωμένος Βασιλιάς, Διγενής Ακρίτας, Φάουστ κλπ.) Cuddon (2010): 239· Μαρκαντωνάτος (1996): 226-227.		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
I			
ιάμβος	Δισύλλαβο μέτρο που αποτελείται από μία άτονη συλλαβή την οποία διαδέχεται μια τονισμένη συλλαβή (υ -). (Abrams (2005): 260· Cuddon (2010): 240· Μαρκαντωνάτος (1996): 228 http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=112	σ. 110	
ισομετρία	Κάθε μετρική ενότητα (ημιστίχιο, στίχος ή δίστιχο), κυρίως των δημοτικών τραγουδιών, συχνά και της επώνυμης παραδοσιακής ποίησης, που περιέχει ένα ολοκληρωμένο νόημα. Πάντως, στους στίχους των δημοτικών τραγουδιών αποκλείονται οι διασκελισμοί. Δεν θα συναντήσουμε λ.χ. ποτέ στίχους όπου το νόημα να ολοκληρώνεται στην επόμενη μετρική ενότητα. http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/262/1913,6306/	σ. 43	
ιστορία	Ο μύθος, το αφηγηματικό περιεχόμενο, το σύνολο των γεγονότων που παρουσιάζονται σε μια αφήγηση. Πρόκειται για την απλή χρονική διαδοχή των γεγονότων και δεν πρέπει να συγχέεται με την οργανωμένη δομή μιας λογοτεχνικής πλοκής. Παράδειγμα: Η χρονολογική σειρά των περιπετειών του Οδυσσέα (ιστορία) δεν ταυτίζεται με τη σειρά με την οποία αυτά διευθετούνται στην πλοκή της <i>Οδύσσειας</i> . Abrams (2005): 59· «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας...», ό.π., 19· Genette: 2006 (1972): 87· Μαρκαντωνάτος (1996): 230-231.	σσ. 85-87	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
Κ			
κυριολεξία	Όρος που δηλώνει την αρχική (κύρια) σημασία των λέξεων. «Κάθε λέξη γεννιέται με μια μονάχα σημασία, την αρχική (την κύρια) σημασία της. Με τον καιρό, όμως, με το άνοιγμα στον χρόνο και στον χώρο και με τη χρήση της, η αρχική αυτή σημασία μεταχρωματίζεται, αποκτά δηλαδή διάφορες σημασιολογικές αποχρώσεις, χωρίς ωστόσο να απολέσει τον αρχικό της σημασιολογικό πυρήνα. Η λέξη <i>φύλλο</i>, π.χ., χρησιμοποιήθηκε στην αρχή για να δηλώσει το γνωστό μέρος του φυτού (το φύλλο του δέντρου, τα φύλλα της μηλιάς). Σιγά-σιγά, όμως, απέκτησε και άλλες παραπλήσιες σημασίες, γιατί συνδέθηκε με πράγματα / αντικείμενα τα οποία είχαν κάποιο κοινό γνώρισμα με τα φύλλα των δέντρων». http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A110/606/3961,17683/ · Cuddon (2010): 267.	σ. 109	
Λ			
λυρισμός / λυρική ποίηση	Ο όρος "λυρισμός" (λυρικό στοιχείο) προέρχεται από την αρχαία λυρική ποίηση, όπου η προσωπική έκφραση του ποιητή υπήρξε το κύριο χαρακτηριστικό. Σήμερα, με τον όρο "λυρισμός" εννοούμε την έκφραση των συναισθημάτων του ομιλούντος προσώπου (ποιητικού υποκειμένου / ομιλητή / αφηγητή) σε κείμενα είτε ποιητικά είτε πεζά. Ο λυρισμός περιλαμβάνει έντονο το στοιχείο της συναισθηματικής φόρτισης και εκφράζει τον εσωτερικό κόσμο	σ. 107	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	και τον ψυχισμό του δημιουργού. (ΘΗ.ΛΟΓ: http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1 , Abrams (2005): 218-220· Cuddon (2010): 306-308· Μαρκαντωνάτος (1996): 312-313.	σ. 107	
Μ			
μεσοτονικό μέτρο	Είναι ο συνδυασμός μιας άτονης, μιας τονισμένης και μιας άτονης συλλαβής (Υ - Υ). Επειδή η τονισμένη συλλαβή βρίσκεται στη μέση, ανάμεσα δηλαδή σε δυο άτονες, γι' αυτό το μέτρο λέγεται μεσοτονικό. http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=112	σσ.110-112	
μεταφορά	Σημασιολογικό σχήμα λόγου, κατά το οποίο μια λέξη μεταφέρεται από την κύρια σημασία της σε άλλη, όμοια με αυτή. Η πρώτη μελέτη του φαινομένου ανάγεται στον Αριστοτέλη που αντιμετωπίζει τη μεταφορά ως είδος σύγκρισης, βασισμένης σε προϋπάρχουσες ομοιότητες. Στη μεταφορά μια λέξη ή μια φράση χρησιμοποιείται σε ένα ορισμένο περιβάλλον με σημασία διαφορετική από την αρχική. Ωστόσο, ανάμεσα στις δύο σημασίες (την κυριολεκτική και τη μεταφορική) υπάρχει κάποια μικρή ή μεγάλη ομοιότητα, η οποία και επιτρέπει, μαζί με τα συμφραζόμενα, την κατανόηση της νέας μεταφορικής σημασίας. Η μεταφορά δημιουργεί μια «νέα» πραγματικότητα και είναι ένας από τους τρόπους με τους οποίους πετυχαίνουμε τη «διεύρυνση» της σημασίας μιας λέξης.	σσ. 109-110	-Terence Hawkes, <i>Μεταφορά</i> (μτφρ. Γαβριήλ-Νίκος Πεντζίκης, Αθήνα, Ερμής, 1978: Η Γλώσσα της Κριτικής 17.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Παράδειγμα: <u>Οξειδώθηκα</u> μες στη <u>νοτιά</u> των ανθρώπων [Οδ. Ελύτης, <i>Άξιον Εστί</i>] http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=38· http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C107/358/2413,9228/indexd_4.html· Abrams (2005): 245-255· Cuddon (2010): 325-326· Terence Hawkes, <i>Μεταφορά</i> (μτφρ. Γαβρ.-Ν. Πεντζίκης), Αθήνα, Ερμής, 1978, 108· Μαρκαντωνάτος (1996): 329.	σσ. 109-110	
μετρική	Η συστηματική μελέτη της στιχουργίας στην ποίηση, δηλαδή η μελέτη των αρχών και των εφαρμογών που έχουν τα διάφορα είδη του μέτρου, της ομοιοκαταληξίας και της στροφής. Η μετρική ανάλυση ενός ποιήματος περιλαμβάνει: α) τη διευθέτηση των τονισμένων και άτονων συλλαβών μέσα στο μετρικό πόδι (βλ. λήμμα) και την ομαδοποίηση των στίχων σύμφωνα με τον αριθμό των ποδιών και β) την ταξινόμηση της στροφής με βάση την ομοιοκαταληξία και τον αριθμό των στίχων ανά στροφή. Abrams (2005): 258· Cuddon (2010): 328· Μαρκαντωνάτος (1996): 330-331.	σσ. 110-112	-Θρασύβουλος Σταύρου, <i>Νεοελληνική μετρική</i>, Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, 1974. -Γεράσιμος Σπαταλάς, <i>Η στιχουργική τέχνη</i>, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1997.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
			-Νάσος Βαγενάς (επ.), <i>Η ανανέωση των μορφών: η ελληνική ποίηση από τον έμμετρο στον ελεύθερο στίχο (1880-1940)</i> , Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1996.
μετρικό πόδι	Ομάδα συλλαβών που σχηματίζουν μια μετρική ή ρυθμική μονάδα. Οι κλασικοί ποιητές καθιέρωσαν όλες σχεδόν τις γνωστές μορφές μέτρου. Τα μετρικά πόδια τα μετράμε με βάση τους συλλαβικούς σχηματισμούς: μακρές και βραχείες συλλαβές (π.χ. στην Αρχαία Ελληνική Μετρική), τονισμένες και άτονες συλλαβές (π.χ. στη Νεοελληνική Μετρική). Cuddon (2010): 328.	σσ. 110-111	
μέτρο	Ο όρος αναφέρεται στον συνδυασμό των τονισμένων και άτονων συλλαβών στην ποίηση. Στη σύγχρονη ποίηση, τόσο τη νεοελληνική όσο και την ευρωπαϊκή, το μέτρο βασίζεται στον τόνο και όχι στην ποσότητα των συλλαβών (ποσότητα= η διάρκεια του ήχου μιας συλλαβής). Abrams (2005): 258-268· Cuddon (2010): 329, 482· Μαρκαντωνάτος (1996): 331-332.	σ. 110-112	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
μετωνυμία	Σημασιολογικό σχήμα λόγου στο οποίο χρησιμοποιείται μια άλλη λέξη αντί για αυτήν που απαιτεί το λογικό νόημα ή στο οποίο η ονομασία μιας ιδιότητας ή ενός πράγματος υποκαθιστά το ίδιο το πράγμα. Οι περιπτώσεις μετωνυμίας είναι: 1. Χρήση περιέχοντος αντί περιεχομένου, π.χ. <i>Χειροκρότησε <u>όλο το θέατρο</u> (αντί όλοι οι θεατές)</i>. 2. Χρήση του αφηρημένου αντί του συγκεκριμένου, π.χ. <i><u>Όλη η Ευρώπη</u> (αντί οι ευρωπαίοι πολίτες) αντιμετωπίζει οξύ πρόβλημα ανεργίας</i>. 3. Χρήση του δημιουργού αντί του δημιουργήματος: π.χ. <i>Ο ηθοποιός απάγγειλε <u>Σολωμό</u> (αντί ποιήματα του Σολωμού)</i>. (ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1)· Cuddon (2010): 330· Μαρκαντωνάτος (1996): 332-333.	σ. 112	
μονόλογος	Όρος που χρησιμοποιείται με ποικίλες σημασίες, με κυριότερη το γεγονός ότι ένα άτομο μιλά μόνο του – με ή χωρίς ακροατήριο. Οι πιο πολλές προσευχές, μεγάλο μέρος της λυρικής ποίησης και όλοι οι θρήνοι είναι στην ουσία μονόλογοι. Μπορούμε να διακρίνουμε πέντε είδη μονολόγων: 1. Μονόδραμα (θεατρικό είδος στο οποίο υπάρχει μόνο ένας χαρακτήρας), 2. Θεατρικός μονόλογος, 3. Η προσφώνηση του κοινού από ένα μόνο χαρακτήρα σε ένα θεατρικό έργο, 4. Ο δραματικός μονόλογος, δηλαδή ένα ποίημα όπου ένα πρόσωπο (ομιλητής / ποιητικό υποκείμενο) απευθύνεται σε ένα υποθετικό ακροατήριο (βλ. λήμμα), 5. Εσωτερικός μονόλογος: στην πεζογραφία (βλ. λήμμα). Cuddon (2010): 333· Μαρκαντωνάτος (1996): 338.	σσ. 119-120	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
μοτίβο	1. Το μοτίβο είναι ένα ευδιάκριτο στοιχείο –ένα συμβάν, μια τεχνική, μια αναφορά ή μια τυπική έκφραση– που εμφανίζεται συχνά στα λογοτεχνικά έργα. Είναι σαφώς μικρότερη μονάδα από το θέμα, με άλλα λόγια, ένα «υπο-θέμα». Παραδείγματα: α) Η μήνις (ο θυμός) του Αχιλλέα είναι το μοτίβο γύρω από το οποίο οργανώνεται το υλικό της <i>Ιλιάδας</i>. β) Το μοτίβο της θυσίας ανθρώπου στα θεμέλια ενός κτίσματος, στη δημοτική ποίηση των Βαλκανικών λαών. γ) Το μοτίβο του πουλιού-μαντατοφόρου στο δημοτικό τραγούδι. 2. Ο όρος μοτίβο δηλώνει τη συχνή επανάληψη μιας σημαντικής φράσης, μιας ορισμένης περιγραφής ή ενός ορισμένου συνδυασμού εικόνων σε ένα έργο. 3. Ανάλογα με την κειμενική τους λειτουργία, τα μοτίβα διακρίνονται α) σε κύρια, τα οποία είναι συνήθως επαναλαμβανόμενα ή καθοδηγητικά (leitmotiv) και επιτελούν ένα σημαντικό ρόλο μέσα στο κείμενο και β) σε δευτερεύοντα, τα οποία έχουν περιορισμένη υποστηρικτική σημασία. Abrams (2005): 277-278· Αναστασία Αντωνοπούλου [et al.], «Θεματολογία», Συγκριτολογία, Αθήνα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015: http://hdl.handle.net/11419/4334, 2, Cuddon (2010): 337.	σσ. 119-120	
μύθος	Το πρωτογενές υλικό στο οποίο βασίζεται μια αφήγηση. Είναι το περιεχόμενο, η ιστορία, η υπόθεση που περιέχεται σ' ένα λογοτεχνικό κείμενο. Για ένα αφηγηματικό κείμενο (πεζό ή ποιητικό), μύθος είναι το περιεχόμενο, το αφηγημένο υλικό. Παράδειγμα: Στην <i>Οδύσσεια</i> του Ομήρου, όλες οι περιπέτειες του Οδυσσέα μέχρι να φτάσει στην Ιθάκη συνιστούν την υπόθεση (τον μύθο) αυτού του έπους. Ο μύθος περιέχει τη συνολική αφηγημένη	σ. 125	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	δράση: επεισόδια, γεγονότα, περιστατικά, συγκρούσεις μεταξύ των προσώπων κλπ. Ο τρόπος με τον οποίο διατάσσονται και οργανώνονται τα περιστατικά του μύθου, ταυτίζονται με την πλοκή του μύθου. ΠΟΘΕΓ: http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1 · ΛΛΟ (2009): 125.		
N			
νατουραλισμός	«Λογοτεχνικό κίνημα (Γαλλία, τελευταίες δεκαετίες 19^{ου} αιώνα). Ο όρος χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει λογοτεχνικά κείμενα που χρησιμοποιούν ρεαλιστικές μεθόδους και θέματα, με στόχο να αποδώσουν την πεποίθηση πως ό,τι υπάρχει αποτελεί μέρος της φύσης και είναι δυνατόν να εξηγηθεί με φυσικά και υλικά αίτια – και όχι με υπερφυσικές ή πνευματικές αιτίες. Ο νατουραλισμός διαφέρει από τον ρεαλισμό, αλλά δεν είναι ανεξάρτητος από αυτόν. Το κοινό σημείο ρεαλιστών και νατουραλιστών είναι η θεμελιώδης πίστη ότι η τέχνη αποτελεί στην ουσία μια μιμητική αντικειμενική απεικόνιση της εξωτερικής πραγματικότητας (σε αντίθεση προς τη φανταστική, υποκειμενική παραποίηση των ρομαντικών). Από τη γενική αυτή τάση προς τον μιμητικό ρεαλισμό γεννήθηκε ο νατουραλισμός. [...] Η διαφορά δεν έγκειται μονάχα στην εκλογή προκλητικότερων θεμάτων, τολμηρότερου λεξιλογίου, εντυπωσιακότερων συνθημάτων ή περισσότερο φωτογραφικών λεπτομερειών. Η πραγματική διαφορά βρίσκεται πολύ βαθύτερα: στον πυρήνα της υπάρχει η επιβολή πάνω στην ουδέτερη στάση του ρεαλισμού μιας συγκεκριμένης, πολύ ειδικής θεώρησης του ανθρώπου. Έτσι, οι νατουραλιστές όχι μόνον επεξεργάστηκαν και ενέτειναν τις βασικές τάσεις του	σ. 126-127	-Lilian R. Furst - Peter N. Skrine, <i>Νατουραλισμός</i> (μτφρ. Λ. Μεγάλου), Αθήνα, Ερμής, 1972. -Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, Βίκυ Πάτσιου (επ.), <i>Ο νατουραλισμός στην Ελλάδα: διαστάσεις, μετασχηματισμοί, όρια</i>, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2008.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	ρεαλισμού, αλλά πρόσθεσαν και σημαντικά νέα στοιχεία, που μετέβαλαν τον νατουραλισμό σε αναγνωρίσιμο δόγμα, τέτοιο που ο ρεαλισμός δεν υπήρξε ποτέ. Ο νατουραλισμός επικεντρώνεται στην απεικόνιση του κοινωνικού περιβάλλοντος και επιδεικνύει ιδιαίτερη εμμονή στις αδυναμίες του και στις άσχημες όψεις του, καθώς και στα ελαττώματα ή στα πάθη των ανθρώπων». Κύριοι εκπρόσωποι: Εμίλ Ζολά, Ίψεν, Στρίντμπεργκ, Α. Καρκαβίτσας, Γρ. Ξενόπουλος, Κ. Θεοτόκης κ.ά. Cuddon (2010): 399-400· Lilian R. Furst & Peter N. Skrine, <i>Νατουραλισμός</i> (μτφ. Λία Μεγάλου) Αθήνα, Ερμής, 1972, 16-18 (Η γλώσσα της Κριτικής 6 =http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=87 (απ' όπου το λήμμα)· Μαρκαντωνάτος (1996): 349-350.	σσ. 126-127	
νεωτερική ποίηση	Τα εμφανέστερα χαρακτηριστικά της νεωτερικής (μοντέρνας) ποίησης θεωρούνται τα εξής: • 1. Ο ελεύθερος στίχος • 2. Η έμφαση στο δραματικό στοιχείο • 3. Το καθημερινό λεξιλόγιο -άμεση, ως ένα βαθμό, συνέπεια της δραματικότητας- σε αντίθεση προς το «ποιητικό» λεξιλόγιο της παλαιάς, που κάνει τη νέα ποίηση να πλησιάζει προς το λεξιλόγιο της πεζογραφίας και τον τόνο της προφορικής ομιλίας • 4. Η σκοτεινότητα, μια σκοτεινότητα διανοητικής φύσεως, που απορρέει από την κατάργηση της λογικής αλληλουχίας • 5. Η αμφισβήτηση, η υπονόμηση και τελικά η κατάργηση κάθε μορφολογικού κανόνα (π.χ. μέτρο, ομοιοκαταληξία). Από τα χαρακτηριστικά αυτά μόνο το πρώτο και το τέταρτο	σσ. 129-131	-Αντρέας Καραντώνης, <i>Εισαγωγή στη νεότερη ποίηση. Γύρω από τη σύγχρονη ελληνική ποίηση</i>, Αθήνα, Παπαδήμας, 1990 (1958).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	διακρίνουν τη νέα ποίηση από ολόκληρη την προηγούμενη ποίηση. Το δεύτερο και το τρίτο τη διακρίνουν κυρίως από την ποίηση των προηγούμενων εποχών. Γιατί και στο μακρινότερο παρελθόν υπήρξαν εποχές ή στιγμές που η ποίηση πλησίαζε το καθημερινό λεξιλόγιο ή εξέφραζε καταστάσεις λιγότερο λυρικές και περισσότερο δραματικές. Βαγενάς (1984): 16-17· Cuddon (2010): 403-405.	σσ. 129-131	
Ο			
ομοδιηγητικός αφηγητής	Είναι ο αφηγητής που επιφορτίζεται: Άλλοτε α) με την αφήγηση της κύριας ιστορίας, ως κεντρικός ήρωας, η οποία αποτελεί και την προσωπική του ιστορία (αυτοδιηγητική αφήγηση, π.χ. στα αυτοβιογραφικά κείμενα), άλλοτε β) με την αφήγηση μιας ιστορίας στην οποία λαμβάνει μέρος ως δευτερεύον πρόσωπο και άλλοτε γ) ως μάρτυρας /θεατής . <i>ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ: Ο βαθμός συμμετοχής του αφηγητή στην ιστορία.</i> Genette: 2006 (1972): 321-325· Φαρίνου: 2000 (1987): 26· «Γενικά στοιχεία αφηγηματολογίας...», ό.π., 22· Μ. Παπαλεοντίου, «Ο λογοτεχνικός γραμματισμός στην πεζογραφία...».	σσ. 31-32	
ομοιοκαταληξία	«Υπάρχει ομοιοκαταληξία σε ένα ποιητικό κείμενο όταν οι τελευταίες λέξεις δύο ή περισσότερων στίχων, από το τονισμένο φωνήεν και κάτω, ομοηχούν απολύτως, όπως 'κρίνα' και 'ελαφίνα'. Μερικοί για να κάμουνε ακόμα πιο μελωδικούς τους στίχους τους, ζητάνε να ομοηχεί και το σύμφωνο που βρίσκεται μπρος από το τονισμένο φωνήεν, όπως 'μελίσσι' και 'νεκροστολίσει'. Του είδους αυτού κλασικό παράδειγμα είναι ο Λ. Μαβίλης».	σσ. 134-135	-Ξ.Α. Κοκόλης, <i>Η ομοιοκαταληξία: τύποι και λειτουργικές διαστάσεις</i> , Αθήνα, Στιγμή, 1993.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Γεράσιμος Σπαταλάς, <i>Η στιχουργική τέχνη. Μελέτες για τη Νεοελληνική Μετρική</i> (επιμ. Ευριπίδης Γαραντούδης, Άννα Κατσιγιάννη), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997, 20-22. Τύποι ομοιοκαταληξίας: α) ζευγαρωτή (ααββ), β) πλεχτή (αβαβ), γ) σταυρωτή (αββα), δ) ζευγαροπλεχτή (ααβγγβ), ε) ελεύθερη (παρουσιάζει διάφορους τύπους). Abrams (2005): 326-330· Cuddon (2010): 414-416· Μαρκαντωνάτος (1996): 360-364.	σσ. 134-135	
ομοιοκάταρκο	Ομοιοκάταρκες είναι οι λέξεις που αρχίζουν με τον ίδιο φθόγγο ή με την ίδια συλλαβή (π.χ. χίλιοι Χιώτες, νησιώτικη νόσος). Ομοιοκάταρκο σχήμα μπορεί να χαρακτηριστεί η παρήχηση κατά την οποία πολλές λέξεις ή συλλαβές αρχίζουν με τον ίδιο φθόγγο, όπως «Τραγούδι τραγουδήστε μου χιλιοτραγουδημένο». Μαρκαντωνάτος (1996): 364.		
ομοιοτέλετο	Όρος που χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον Αριστοτέλη στη <i>Ρητορική</i> του. Έχει δύο βασικές σημασίες: α) Ένα σχήμα που αποτελείται από μια σειρά λέξεων με την ίδια ή παρόμοια κατάληξη. Δηλαδή στο τέλος επάλληλων περιόδων ή προτάσεων ή στίχων ποιήματος τοποθετούνται λέξεις με την ίδια κατάληξη και β) Ύπαρξη παρόμοιων καταλήξεων σε δύο ή περισσότερες λέξεις, προτάσεις ή στίχους ενός κειμένου. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ: Εἰ γὰρ ἐξ ἴσου τῇ συμφορᾷ καὶ τὴν διάνοιαν <u>ἔξω</u> καὶ τὸν ἄλλον βίον <u>διάξω</u>, τί τούτου <u>διοίσω</u>; (σε τι θα διαφέρω) N.E.: Της αγάπης το βοτάνι κάθε τόπος δεν το κάνει. Cuddon (2010): 419· Μαρκαντωνάτος (1996): 364· http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSGL102/521/3407,13760/	σσ. 135-136	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
Π			
παραδοσιακή ποίηση	Ο παραδοσιακός ποιητής γράφει σεβόμενος το μέτρο, την ομοιοκαταληξία, τη διαίρεση του ποιήματος σε στροφές με ίσο αριθμό στίχων και τον αριθμό των συλλαβών σε κάθε στίχο. Επίσης, αποφεύγει τους διασκελισμούς (βλ. λήμμα), προσέχει πολύ την επιλογή των λέξεων αποφεύγοντας όσες θεωρεί «αντιποιητικές», επιζητεί τα σχήματα λόγου και τον εκφραστικό πλούτο και, γενικά, κάνει ό,τι μπορεί ώστε το ποίημα να απέχει πολύ από τον καθημερινό λόγο και από τον πεζό λόγο. Επιπλέον, ένα παραδοσιακό ποίημα χαρακτηρίζεται από αλληλουχία νοημάτων, ενώ ο τρόπος με τον οποίο εκφράζονται τα νοήματα αυτά δεν αμφισβητεί τη λογική μας ή τον κόσμο γύρω μας και όσα γνωρίζουμε γι' αυτόν. Επομένως, ένα παραδοσιακό ποίημα δεν θέτει ιδιαίτερα προβλήματα στον αναγνώστη σε ό,τι αφορά την κατανόηση και προσπαθεί να του προσφέρει την αισθητική απόλαυση με την τήρηση κανόνων και συμβάσεων. Cuddon (2010): 403-405, 442.	σ. 130	
παραμύθι	Το παραμύθι ανήκει στη λαϊκή λογοτεχνία και αποτελεί μέρος της προφορικής παράδοσης. Στη γραπτή του μορφή, το παραμύθι, είναι συνήθως μια αφήγηση σε πρόζα (πεζό λόγο) σχετικά με την ευτυχία και τις κακοτυχίες του ήρωα ή της ηρωίδας που, αφού ζήσουν ποικίλες περιπέτειες, σε ακαθόριστο χώρο και χρόνο και στα όρια του υπερφυσικού, εν τέλει «ζουν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα». Η μαγεία, τα ξόρκια, η μεταμφίεση και τα κάθε είδους μάγια είναι ορισμένα από τα συστατικά αυτών των αφηγήσεων. Τα παραμύθια	σσ. 154-155	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	διακρίνονται από τους μύθους, οι οποίοι είναι φανταστικές διηγήσεις με αλληγορική σημασία και έχουν ηθικοδιδασκτικό σκοπό. Cuddon (2010): 443-444· Μαρκαντωνάτος (1996): 379-380.	σ. 154-155	
παρήχηση	Η επανάληψη ενός ήχου σε μια ακολουθία γειτονικών λέξεων. Ο όρος χρησιμοποιείται συνήθως για τα σύμφωνα, και μάλιστα όταν ο επαναλαμβανόμενος ήχος βρίσκεται στην αρχή μιας λέξης ή μιας τονισμένης συλλαβής στο εσωτερικό μιας λέξης. Λειτουργίες της παρήχησης: α) Ακουστική-αισθητική και β) Εμφατική (έντονη προβολή του νοήματος). Παράδειγμα: <i>Τρανή λαλιά, τρόμου λαλιά ρητή κατά το Κάστρο.</i> (Δ. Σολωμός) («παρήχηση του ρ») Abrams (2005): 358-359· Cuddon (2010): 445-446· Μαρκαντωνάτος (1996): 382.	σσ. 140-141	
παρομοίωση	Σημασιολογικό σχήμα λόγου με το οποίο ο συγγραφέας ή ο ομιλητής συγκρίνει ή παραβάλλει ένα πρόσωπο, ένα αντικείμενο ή μια ιδέα με κάτι άλλο πολύ γνωστό για τη συγκεκριμένη ιδιότητά του. Συνήθως εκφέρεται με τα μόρια «σαν», «όπως» κ.ά. Π.χ. <i>Είναι ψηλός σαν κυπαρίσσι.</i> Στην παρομοίωση, που είναι συνηθισμένη τόσο στην πεζογραφία όσο και στην ποίηση, έχουμε μια σύγκριση φανερή (αντίθετα, στη μεταφορά η σύγκριση είναι λανθάνουσα). (ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1) Cuddon (2010): 447· Μαρκαντωνάτος (1996): 386.	σσ. 142-143	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
παρωδία	Η μίμηση του λεξιλογίου, του ύφους, της διάθεσης, του τόνου και των ιδεών ενός συγγραφέα, με στόχο τη διακωμώδηση ή τη γελοιοποίηση. Συνήθως επιτυγχάνεται με την υπερβολή σε κάποια χαρακτηριστικά και με τη χρήση της ίδιας περίπου τεχνικής, όπως κάνει και όποιος σχεδιάζει καρικατούρες ή ο γελοιογράφος. Στην ουσία, πρόκειται για ένα είδος σατιρικής μίμησης. Ο στόχος της παρωδίας μπορεί να είναι σωφρονιστικός ή και χλευαστικός. Η παρωδία είναι δύσκολο είδος, δεδομένου ότι πρέπει να επιτύχει μια λεπτή ισορροπία ανάμεσα στη στενή ομοιότητα με το «πρωτότυπο» και τη σκόπιμη στρέβλωση των βασικών του χαρακτηριστικών. Η παρωδία είναι ένα από τα κλασικά «όπλα» της σάτιρας. Η σάτιρα αναφέρεται σε πράγματα, ενώ η παρωδία σε λέξεις. Ο στόχος και το σημείο αναφοράς της σάτιρας είναι ένα σύστημα περιεχομένου, ενώ της παρωδίας ένα σύστημα έκφρασης. Πολύ συχνά σάτιρα και παρωδία διαπλέκονται και συνοδοιπορούν. Η σάτιρα χρησιμοποιεί μορφές παρωδίας για να πετύχει τον σκοπό της και θεωρείται ευρύτερο είδος από την παρωδία. Παραδείγματα: <i>Βατραχομουμαχία</i> (παρωδούνται οι ήρωες της <i>Ιλιάδας</i>), Κ. Βάρναλης, «Η λευτεριά του Σολωμού», «Παρωδία», κ.ά., διάφορες παρωδίες ποιημάτων του Κ. Π. Καβάφη, του Κ. Καρυωτάκη κλπ. Cuddon (2010): 448-449· Κατερίνα Κωστίου, <i>Η ποιητική της ανατροπής. Σάτιρα. Ειρωνεία. Παρωδία. Χιούμορ</i>, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2005, 233-234: http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=111· Μαρκαντωνάτος (1996): 387.	σσ. 143-144	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
περιγραφή	Ένας από τους αφηγηματικούς τρόπους στη Λογοτεχνία. Η έκθεση χαρακτηριστικών ενός αντικειμένου, προσώπου, πράγματος ή μιας κατάστασης. Μπορεί να διακρίνει κανείς δύο είδη περιγραφής ανάλογα με τον βαθμό εμπλοκής σ' αυτήν του ομιλητή /συγγραφέα (και ανεξάρτητα από την αυθεντικότητα ή την πλαστότητά της): α) την αντικειμενική και β) την υποκειμενική περιγραφή. Στην αντικειμενική περιγραφή , που προσιδιάζει σε κείμενα πληροφοριακά (λήμματα εγκυκλοπαιδειών, τεχνικά εγχειρίδια, ρεπορτάζ, δελτία καιρού κ.ά.) και επιστημονικά (περιγραφές οργάνων μέτρησης, ιστορικών τεκμηρίων, ταξινομήσεις πετρωμάτων, ανατομικές περιγραφές οργανισμών κ.ά.), η αναπαράσταση γίνεται με τρόπο που αντιστοιχεί στα πράγματα. Στην υποκειμενική περιγραφή , που αφθονεί στη λογοτεχνία, οι λεπτομέρειες που επιλέγονται συνυπάρχουν με τα συναισθήματα που ανακαλεί στον συγγραφέα το αντικείμενο της περιγραφής και γι' αυτό είναι συχνά επίμονη η παρουσία του πρώτου ρηματικού προσώπου, του προσώπου που εισάγει στον λόγο τη διάσταση της γλωσσικής υποκειμενικότητας. http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_1_2/geni1.htm · Μαρκαντωνάτος (1996): 390.	σσ. 145-146	
περσόνα (προσωπείο)	Ο όρος έχει λατινική προέλευση (persona=μάσκα). Από εκεί προέρχεται και ο όρος <i>dramatis personae</i> (τα πρόσωπα του δράματος), που δηλώνει τους χαρακτήρες ενός θεατρικού έργου. Στη γλώσσα της λογοτεχνίας και της κριτικής, ο όρος <i>περσόνα</i> σημαίνει το «πρόσωπο», το «εγώ» ενός <i>alter ego</i> , που μιλά σε ένα λογοτεχνικό κείμενο. Παραδείγματα προσωπειών: Ο Γκιούλιβερ στο έργο του Jonathan Swift <i>Ταξίδια του Γκιούλιβερ</i> , ο λοχίας	σ. 148	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Κωστούλας στη <i>Ζωή εν τάφω</i> του Στρ. Μυριβήλη, ο Μαθιός Πασκάλης και ο Στράτης Θαλασσινός στην ποίηση του Σεφέρη, ο Ριμάκο (ή Ριμαχό) στην ποίηση των Κυρ. Χαραλαμπίδη, Π. Μηχανικού και Κ. Βασιλείου κλπ. (ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1) Abrams (2005): 379-384· Cuddon (2010): 456-457.	σ. 148	
πλοκή	Είναι ο τρόπος με τον οποίο οργανώνονται και αποδίδονται τα γεγονότα και η δράση στα δραματικά ή αφηγηματικά έργα, με στόχους: να επιτευχθεί ένα συγκεκριμένο καλλιτεχνικό και συγκινησιακό αποτέλεσμα και να προκληθεί περιέργεια και ενδιαφέρον στον θεατή ή στον αναγνώστη. Η πλοκή διαφέρει από την ιστορία, δηλαδή την απλή σύννοψη της χρονικής σειράς των γεγονότων. Ο βασικός χαρακτήρας στον οποίο επικεντρώνεται το ενδιαφέρον μας σε μια πλοκή ονομάζεται πρωταγωνιστής ή πρωταγωνίστρια (ή ήρωας / ηρωίδα) και, αν η πλοκή είναι τέτοια που ο κεντρικός χαρακτήρας έρχεται σε αντιπαράθεση με ένα σημαντικό αντίπαλο, ο δεύτερος αυτός χαρακτήρας ονομάζεται ανταγωνιστής . η μεταξύ τους σχέση ανήκει στην τάξη της σύγκρουσης . Εκτός από τη σύγκρουση μεταξύ ατόμων, ενδέχεται να υπάρχει μια σύγκρουση του πρωταγωνιστή με τη μοίρα ή τις περιστάσεις. Abrams (2005): 386-392· Cuddon (2010): 460-462· Μαρκαντωνάτος (1996): 396.	σσ. 148-149	-Elizabeth Dipple, <i>Πλοκή</i> (μτφρ. Κ. Ιορδανίδης), Αθήνα, Ερμής, 1972: Η Γλώσσα της Κριτικής 4
ποιητικό υποκείμενο	Το «εγώ» και άλλοτε το «εμείς» (= συλλογικό ποιητικό υποκείμενο), που εκφέρει τον λόγο σε ένα ποίημα. Συχνά το ποιητικό υποκείμενο είναι ένα προσωπείο του ποιητή.		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Το ποιητικό υποκείμενο δεν ταυτίζεται με τον ποιητή, ως βιολογική οντότητα, αν και πολύ συχνά λειτουργεί ως μέσο για την έκφραση των εμπειριών, των βιωμάτων και των συναισθημάτων του δεύτερου. Εξάλλου, σε πολλά ποιητικά κείμενα, εκτός από τη φωνή του δεσπόζοντος ποιητικού υποκειμένου, εντοπίζονται και άλλες φωνές. Ταυτόσημος όρος: ομιλητής (speaker). Alex Preminger-T.V.F. Brogan, <i>The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics</i>, Πρίνσετον, Νέα Υερσέη, Princeton University Press, 1993, 900-901· http://poetry.harvard.edu/icb/icb.do?pageid=icb.page189812&pageContentId=icb.pagecontent371397&view=view.do&viewParam_name=useful_terms.html· www.fallriverschools.org/Poetry%20Terms.pdf· http://web.cn.edu/kwheeler/lit_terms_P.html#poetic_speaker_anchor		-Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Στοιχεία της ειρωνείας στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη», <i>Πόρφυρας</i> 124 (Ιούλ.-Σεπτ. 2007) 212-224. http://www.potheg.gr/ProjectDetails.aspx?Id=622&lan=2
πρόληψη	Είδος αναχρονίας. Πρόληψη είναι κάθε αφηγηματικός ελιγμός που σύγκειται στο να αφηγούμαστε ή να ανακαλούμε εκ των προτέρων ένα γεγονός που θα διαδραματιστεί αργότερα. Genette: 2006 (1972): 129-142· Φαρίνου: 2000 (1987): 38.	σσ. 207-208	
προοικονομία	Είναι ένας τρόπος να «προειδοποιείται» ο αναγνώστης / θεατής για μελλοντικές σκηνές και γεγονότα που θα ακολουθήσουν στη διαρκή ροή μιας αφήγησης. Έτσι προετοιμάζεται κατάλληλα για κάτι που πρόκειται να συμβεί ή να ακολουθήσει στη μελλοντική πορεία και εξέλιξη του μύθου. «Προοικονομία τούνυν έστί ή μετά μέλλοντος διατίθεσθαι προπαρασκευάζουσα λέξις». Αιλίου Ηρωδιανού, <i>Περί σχημάτων</i>, Λιψία, Libraria Weidmaniana, 1825, 62. ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1	σ. 153	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
προσωποποίηση	Σημασιολογικό σχήμα λόγου. Απόδοση ιδιοτήτων καθαρά ανθρώπινων σε αφηρημένες έννοιες, σε άψυχα αντικείμενα ή ακόμη και σε διάφορα ζώα. Η προσωποποίηση εμφανίζεται σε όλα τα λογοτεχνικά γένη, και ιδίως στην ποίηση. Ειδικά στη νεοελληνική δημοτική ποίηση είναι πολύ συνηθισμένο να αποδίδονται στα άψυχα, και κυρίως στα στοιχεία της φύσης, ανθρώπινες ιδιότητες ή ακόμα και η ικανότητα της ομιλίας. Δημιουργούνται έτσι τα λεγόμενα «συμβατικά πρόσωπα». Π.χ. Ο Όλυμπος και ο Κίσσαβος τα δυο βουνά μαλώναν. (ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1) Cuddon (2010): 491·Μαρκαντωνάτος (1996): 412-413.	σσ. 153-154	
πρωθύστερο	Σχήμα λόγου κατά το οποίο, από δύο σχετικές πράξεις ή έννοιες λέγεται πρώτη εκείνη που είναι δεύτερη χρονικά και λογικά. Με αυτό τον τρόπο προβάλλεται και εξαιρείται η πρώτη πράξη ή έννοια ως σπουδαιότερη. Παραδείγματα: <i>Εμπήκε ο Μάης με τα λούλουδα κι ο Απρίλης με τα ρόδα – Κοιμήσου χαϊδεμένο μου κι εγώ σε νανουρίζω.</i> Μαρκαντωνάτος:1996, 414.		
πρωτοπρόσωπη αφήγηση	Ο όρος χρησιμοποιείται για να δηλωθεί ότι ο αφηγητής είναι ένας από τους ήρωες της ιστορίας και διηγείται την ιστορία σε 1^ο ρηματικό πρόσωπο. Ανάλογα με την οπτική γωνία της αφήγησης, δηλαδή αν ο αφηγητής συμμετέχει ή όχι στην ιστορία και το γραμματικό πρόσωπο που χρησιμοποιείται στο κείμενο, ο αφηγητής παίρνει διάφορες ονομασίες. Το πρώτο πρόσωπο, επί παραδείγματι, δηλώνει ότι ο αφηγητής είναι ένας ήρωας της ιστορίας (δραματοποιημένος ή ομοδιηγητικός αφηγητής). Φαρίνου: 2000 (1987): 244· http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1	σσ. 29-33	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
Ρ			
ρεαλισμός	«Ο όρος ρεαλισμός εμφανίζεται για πρώτη φορά στη Γαλλία το 1826 στο <i>Mercure Français</i> για να χαρακτηρίσει τη λογοτεχνία του πραγματικού. Στην ίδια χώρα, τη δεκαετία του 1830, εμφανίζονται οι πρόδρομοι του ρεαλισμού: ο Stendhal, ο οποίος όριζε το μυθιστόρημα ως καθρέφτη, και ο Honoré de Balzac, που απέβλεπε σε μια «μελέτη ηθών» (étude de mœurs) χρησιμοποιώντας την ακρίβεια του ζωολόγου επιστήμονα. Η έννοια ρεαλισμός έχει επιβληθεί σε σχέση με τα θεματικά, δομικά και υφολογικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν το μυθιστόρημα του 19^{ου} αιώνα: Επικράτηση κοινωνιολογικής και ψυχολογικής αιτιότητας, αναλυτικός τρόπος θέασης, επικοινωνία με το επίκαιρο, ακρίβεια της περιγραφής και συνεπώς η τάση της απογύμνωσης και αποκάλυψης, η ορμή για αφύπνιση και απομυθοποίηση, η επιδίωξη συσχετισμού με τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, αυτά αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ρεαλιστικού μυθιστορήματος, του λογοτεχνικού ρεαλισμού. Στην Ελλάδα στοιχεία ρεαλισμού ανιχνεύονται στον <i>Λουκή Λάρα</i> (1879) του Δημήτριου Βικέλα, που απηχούσε την παράδοση της ρεαλιστικής πεζογραφίας, με την ιδιωτική ζωή σε πρώτο πλάνο και την Ιστορία σαν απόηχο από κανόνια που βροντούν κάπου έξω από το προσκήνιο. Στη συνέχεια, όμως, η ρεαλιστική παράδοση ελληνοποιήθηκε μέσα από τον εκλαογραφισμό της λογοτεχνίας, προς τον οποίο έστρεψαν τους συγγραφείς ο Νικόλαος Πολίτης και το περιοδικό <i>Εστία</i> με τον διαγωνισμό διηγήματος (1883), που απέβλεπε στη δημιουργία ενός “είδους γραμματολογικού νέου”.	σσ. 160-162	-Damian Grant, <i>Ρεαλισμός</i>, Αθήνα, Ερμής, 1988: Η γλώσσα της Κριτικής, 1. -Παν. Μουλλάς, «Γύρω στα 1880: οι όροι της αλλαγής». <i>Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα</i>, Αθήνα, Σοκόλης, 1993. -Mario Vitti, «Ο ρεαλισμός στην ηθογραφία από ειδυλλιακό βαυκάλημα σε κοινωνική καταγγελία»:

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Θετικό αποτέλεσμα της σχετικής προσπάθειας υπήρξε η άνθηση του διηγήματος, με έξοχους εκπρόσωπους τον Βιζυηνό και τον Παπαδιαμάντη [...].». Βαγγέλης Αθανασόπουλος, Οι μάσκες του ρεαλισμού. Εκδοχές του νεοελληνικού αφηγηματικού λόγου, τ. Α΄, Καστανιώτης, Αθήνα 2003, 24-26 (απ' όπου το λήμμα)· Αντώνης Δεσποτίδης: Πατάκης (2007): 1913· W. Preisendanz, Ρομαντισμός – Ρεαλισμός – Μοντερνισμός. Σκιαγράφηση μιας εξελικτικής πορείας, μτφ. Άννα Χρυσογέλου-Κατσή, Καρδαμίτσας, Αθήνα 1990, 97-99· http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=88· ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1· Abrams (2005): 414-417· Cuddon (2010): 495-499· Μαρκαντωνάτος (1996): 416.	σσ. 161-162	<i>Ιδεολογική λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας, Αθήνα, Κέδρος, 1991, 57-58.</i>
ρομαντισμός	Ο Friedrich Schlegel θεωρείται ο πρώτος που καθιέρωσε τον όρο ρομαντισμός σε λογοτεχνικά συμφραζόμενα. Η πρώτη εμφάνιση του ευρωπαϊκού ρομαντισμού τοποθετείται στα πρώτα χρόνια του 19^{ου} αιώνα (είχε προηγηθεί η εμφάνιση του προρομαντισμού τα 30 τελευταία χρόνια του 18^{ου} αιώνα). Κύρια γνωρίσματα του ρομαντισμού είναι: ο ιδεαλισμός, η εξιδανίκευση της τέχνης και του καλλιτέχνη, ο αντικλασικισμός και η άρνηση των κανόνων, η καταφυγή στη θρησκεία, στο παρελθόν, στη φύση και στον λαό, η αλλοτρίωση του καλλιτέχνη, η λατρεία του εγώ και του αισθήματος, ο υποκειμενισμός, η νοσταλγία, το ενδιαφέρον για τα παραψυχολογικά φαινόμενα, ο μυστικισμός, η μεταφυσική, το όνειρο και το ονειροπόλημα, η αναζήτηση του φανταστικού και του	σσ. 162-164	-Lilian R. Furst, <i>Ρομαντισμός</i> (μτφρ. Ι. Ράλλη – Κ. Χατζηδήμου, Αθήνα, Ερμής, 1974, 24: Η γλώσσα της Κριτικής, 11.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	αλλόκοτου, η υπερβολή και το πάθος κ.ά. Ταυτόχρονα, η εποχή του ρομαντισμού σφραγίζεται από τη στροφή στη λογοτεχνική «περιουσία του λαού» και την αξιοποίησή της για την προσωπική καλλιτεχνική δημιουργία, καθώς και από την ανάπτυξη των επιστημών της Λαογραφίας και της Ιστορίας. Στον ελληνικό χώρο τα χαρακτηριστικά του ρομαντισμού εντοπίζονται στη λογοτεχνική παραγωγή των Ιόνιων νησιών, της Αθήνας και άλλων αστικών κέντρων του μείζονος ελληνισμού. Ειδικότερα, τα χρονικά όρια του αθηναϊκού ρομαντισμού εκτείνονται από το 1830 μέχρι το 1880. Γιώργος Βελουδής, «Ο επτανησιακός, ο αθηναϊκός και ο ευρωπαϊκός ρομαντισμός». <i>Μονά-ζυγά. Δέκα νεοελληνικά μελετήματα</i>, Αθήνα, «Γνώση», 1992, 99-100· Cuddon (2010): 502-505· Κ. Θ. Δημαράς, <i>Ελληνικός ρομαντισμός</i>, Ερμής, Αθήνα 2009 (3η έκδ.), 3-5· Μαρκαντωνάτος (1996): 419-424· Γρηγόρης Πασχαλίδης & Αντώνης Δεσποτίδης: Πατάκης (2007): 1938· http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=110· ΘΗ.ΛΟΓ: http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1)	σσ. 162-164	-Isaiah Berlin, <i>Οι ρίζες του ρομαντισμού</i> (μτφρ. Γ. Παπαδημητρίου), Αθήνα, Scripta, 2000, 33-34, 44.
Σ			
σάτιρα	Σάτιρα (Satire) μπορούμε να ονομάσουμε την τέχνη τού να μειώνεις ή να υποβιβάζεις ένα θέμα, γελοιοποιώντας το και κάνοντας το κοινό να το περιφρονήσει, να διασκεδάσει, να θυμώσει ή να αγανακτήσει μαζί του. Διαφέρει από το <i>κωμικό</i>, καθώς αυτό προκαλεί το γέλιο κυρίως ως αυτοσκοπό, ενώ η σάτιρα καυτηριάζει,	σ. 166	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	δηλαδή χρησιμοποιεί το γέλιο ως όπλο για να χτυπήσει έναν στόχο που βρίσκεται εκτός έργου. Ο στόχος αυτός μπορεί να είναι ένα άτομο (στην «προσωπική σάτιρα») ή ένας ανθρώπινος τύπος, μια κοινωνική τάξη, ένας θεσμός, ένα έθνος ή ακόμη και ολόκληρο το ανθρώπινο γένος [...]. Η σάτιρα εμφανίζεται ως παρεμπίπτον στοιχείο σε πολλά έργα των οποίων ο εν γένει τρόπος δεν είναι σατιρικός, όπως σε ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα ή σε μία κατάσταση ή σε ένα εμβόλιμο χωρίο όπου σχολιάζεται ειρωνικά μια όψη της ανθρώπινης κατάστασης ή της σύγχρονης κοινωνίας. Σε ορισμένα λογοτεχνικά κείμενα, εντούτοις, έμμετρα ή πεζά, ο υποβιβασμός ενός θέματος διαμέσου της γελοιοποίησης αποτελεί την πρωτεύουσα οργανωτική αρχή τους, και αυτά είναι που συγκροτούν το επίσημο γένος της «σάτιρας». [...] Η σάτιρα συνιστά ένα είδος διαμαρτυρίας, εξύψωση και ραφινάρισμα του θυμού και της αγανάκτησης. Abrams (2005): 428-432· Cuddon (2010): 509-513· Μαρκαντωνάτος (1996): 426-437· ΘΗ.ΛΟΓ: http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1	σ. 166	-Arthur Pollard, <i>Σάτιρα</i> (μτφρ. Θεοχάρης Παπαμάργαρης), Αθήνα, Ερμής, 1972. -Δημήτρης Αγγελάτος, «Η “Σοφία” της σάτιρας και η παρωδία», περ. <i>Πόρφυρας</i>, τχ. 83 (Οκτ.-Δεκ. 1997) 7. -Κατερίνα Κωστίου, <i>Η ποιητική της ανατροπής</i>, Νεφέλη, Αθήνα 2005, 50-54.
σκηνή	1. Υποδιαίρεση της πράξης σε ένα θεατρικό έργο ή μιαν όπερα ή σε άλλο θεατρικό είδος. 2. Κατηγορία ρυθμού ή ταχύτητας στην αφήγηση, με βάση την αφηγηματολογία του Genette. Στη σκηνή ο χρόνος της ιστορίας (βλ. λήμμα) ισούται, δηλαδή ταυτίζεται με τον χρόνο της αφήγησης (βλ. λήμμα): XI=XA. Η σκηνή αντιπροσωπεύεται κυρίως από τον διάλογο, όταν αυτός δεν διακόπτεται από αφηγηματικές παρεκβάσεις, και από τον εσωτερικό μονόλογο.	σ. 208	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Cuddon (2010): 520· Genette: 2006 (1972): 176-179· Μαρκαντωνάτος (1996): 431· Φαρίνου: 2000 (1987): 72.	σ. 208	
σκηνικές οδηγίες	Σημειώσεις που ενσωματώνονται ή προστίθενται στο κείμενο ενός θεατρικού κειμένου, για να δείξουν τη στιγμή που εμφανίζεται κάποιο πρόσωπο, τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του, το ύφος της απαγγελίας, τις κινήσεις των ηθοποιών, καθώς και λεπτομέρειες για τον χώρο, το σκηνικό και διάφορα θεατρικά τεχνάσματα. Στην αρχαία ελληνική τραγωδία, όλα αυτά τα στοιχεία ήταν ενσωματωμένα στο κείμενο, δηλαδή στους διαλόγους των υποκριτών ή στα τραγούδια του χορού. Cuddon (2010): 521.		Μαρία-Χαρίκλεια Γαλάνη, <i>Οι σκηνικές ενδείξεις από το αρχαίο δράμα έως σήμερα</i> (διδ.δ.), Αθήνα, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ, 2016: http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/37771
στίχος	Τυπική δομική υποδιαίρεση ενός ποιήματος. Συνήθως, κατατάσσεται με βάση τον αριθμό των μετρικών ποδιών που περιέχει. Για παράδειγμα, ένας πεντάμετρος στίχος περιέχει πέντε μετρικά πόδια, ένας εξάμετρος έξι. Μαρκαντωνάτος (1996): 439· Cuddon (2010): 532.		
στροφή	Η οργανωμένη υποδιαίρεση ενός ποιήματος σε ενότητα στίχων, με την έννοια ότι υπακούει σε μια συγκεκριμένη στιχουργική (στην παραδοσιακή ποίηση). Συνήθως, σε ένα παραδοσιακό ποίημα οι στροφές ενός ποιήματος διακρίνονται από ένα επαναλαμβανόμενο σχήμα ομοιοκαταληξίας και από την ομοιομορφία τους ως προς τον		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	αριθμό και το μέγεθος των στίχων τους. Ο όρος χρησιμοποιείται, επίσης, για να δηλώσει μια ενότητα στίχων σε ένα νεωτερικό ποίημα. Abrams (2005): 443-448· Cuddon (2010): 532-533· Μαρκαντωνάτος (1996): 442-443.		
συγκινησιακή αλληλουχία	Τόσο στην παλαιά όσο και στη νέα ποίηση, [...] αυτό που μετράει είναι το συγκινησιακό νόημα, δηλαδή το συνολικό νόημα, όχι το διανοητικό, το γνωστικό. Όμως, ενώ στην παλαιά ποίηση (αλλά και στη σύγχρονη) το νόημα αυτό παράγεται και μεταδίδεται με μιαν έλλογη αλληλουχία της συγκίνησης —με μιαν έλλογη συγκινησιακή αλληλουχία— στη μοντέρνα μεταδίδεται σε μιαν αλληλουχία που συμπεριφέρεται χωρίς να σέβεται τα όρια του έλλογου, όπως το έχουμε συνηθίσει — που πάει έξω από αυτά. Η συμπεριφορά αυτή είναι αποτέλεσμα του άλογου στοιχείου — αυτό είναι το καινούργιο στοιχείο που έχει προστεθεί στα συστατικά της ποιητικής λειτουργίας. Η άλογη αλληλουχία της ποίησης και της τέχνης γενικότερα, είναι βέβαια έκφραση μιας ευαισθησίας που καθοδηγείται, ως ένα βαθμό, από μιαν άλογη σύλληψη του κόσμου. Βαγενάς (1984): 23-24.		
συμβολισμός	Ο συμβολισμός εμφανίστηκε στη Γαλλία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως αντίδραση στη ρομαντική ποίηση και τη νατουραλιστική πεζογραφία. Βασικά χαρακτηριστικά του είναι ο περιορισμός του εννοιολογικού περιεχομένου, η μουσικότητα και υποβλητικότητα και η συσχέτιση αντικειμένων και ψυχικών καταστάσεων. Για τον συμβολιστή ποιητή, η πραγματικότητα που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις μας, δηλαδή ο εξωτερικός κόσμος, δεν έχει κανένα ποιητικό ενδιαφέρον. Τα πράγματα αυτού του κόσμου η ποίηση	σσ. 175-178	-Charles Chadwick, <i>Συμβολισμός</i> (μτφ. Στέλλα Αλεξοπούλου), Ερμής, Αθήνα 1981, 9-12: Η γλώσσα της Κριτικής, 16.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	μπορεί να τα χρησιμοποιήσει ως διαμεσολαβητές, ως σύμβολα για να φτάσει στην έκφραση των ιδεών και των συναισθημάτων, στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου. Έτσι, οι συμβολιστές με τη χρήση των συμβόλων οδηγήθηκαν σε μια υπαινικτική και υποβλητική χρήση της γλώσσας, αποφεύγοντας τη σαφήνεια και το συγκεκριμένο. ΘΗ.ΛΟΓ: http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1· Abrams (2005): 460-461· Cuddon (2010): 539-542· Αντώνης Δεσποτίδης: Πατάκης (2007): 2109· Μαρκαντωνάτος (1996): 447· http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=113	σσ. 175-178	
σύμβολο	Είναι μια μορφή σύμβασης, κοινά αποδεκτή, στην οποία χρησιμοποιούμε κάτι, για να αναπαραστήσουμε κάτι άλλο. Στα λογοτεχνικά κείμενα, για να αποκωδικοποιήσουμε και να κατανοήσουμε το σύμβολο, το οποίο μπορεί να εκφράζει μια ιδέα, χρειάζεται να περάσουμε στη διαδικασία της ερμηνείας. Π.χ. στον <i>Δωδεκάλογο του γύφτου</i> του Κωστή Παλαμά ο γύφτος λειτουργεί ως σύμβολο που αναπαριστά την ελεύθερη ψυχή που λειτουργεί ως "χαλαστής" και ως "πλάστης". Με την ευρύτερη έννοια, σύμβολο είναι οτιδήποτε σημαίνει κάτι· κατ' αυτήν την έννοια, κάθε λέξη είναι σύμβολο. Στην πραγμάτευση της λογοτεχνίας, εντούτοις, ο όρος «σύμβολο» χρησιμοποιείται μόνο για μια λέξη ή μια έκφραση που σημαίνει ένα αντικείμενο ή ένα γεγονός το οποίο με τη σειρά του σημαίνει κάτι άλλο ή παραπέμπει σε ένα φάσμα αναφορών πέραν του ιδίου. Ορισμένα σύμβολα είναι «συμβατικά» ή δημόσια: έτσι, «ο Σταυρός», «η Γαλανόλευκη» και «ο Καλός Ποιμήν» είναι	σσ. 179-180	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	όροι που αναφέρονται σε συμβολικά αντικείμενα, η απώτερη σημασία των οποίων είναι καθορισμένη στο πλαίσιο μιας δεδομένης κουλτούρας. Οι ποιητές, όπως όλοι μας, μεταχειρίζονται τέτοιου είδους συμβατικά σύμβολα· πολλοί ποιητές, ωστόσο, χρησιμοποιούν επίσης «ιδιωτικά» ή «προσωπικά σύμβολα». Συχνά υιοθετούν ευρέως διαδεδομένες συσχετίσεις που συνδέουν ένα αντικείμενο, ένα γεγονός ή μια ενέργεια με μια συγκεκριμένη έννοια, όπως λ.χ. τη γενική συσχέτιση του παγονιού με την περηφάνια και του αετού με τον ηρωικό αγώνα· του ανατέλλοντος ηλίου με τη γέννηση και του δύοντος ηλίου με τον θάνατο· της αναρρίχησης με την προσπάθεια ή την πρόοδο και της καθόδου με την παράδοση ή την αποτυχία. Κάποιοι ποιητές, όμως, χρησιμοποιούν επανειλημμένως σύμβολα που η σημασία τους είναι σε μεγάλο βαθμό δικής τους επινόησης, γεγονός που καθιστά δυσκολότερη την ερμηνεία τους. Abrams (2005): 461-465· Cuddon (2010): 539-542· Μαρκαντωνάτος (1996): 448· ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1		
συνανάγνωση	1. Η συγκριτική ανάγνωση και μελέτη λογοτεχνικών κειμένων, με βάση καθορισμένες παραμέτρους. Η συνανάγνωση περιέχει μια εγκειμενική διάσταση, αφού ενθαρρύνει την παράλληλη εξέταση (συνεξέταση) άλλων έργων του ίδιου δημιουργού, αλλά και μια διακειμενική πλευρά, αφού ευνοεί και τη σύγκριση με άλλα έργα, άλλων δημιουργών. Αλεξάνδρα Ζεβρού, «Η Λογοτεχνία στο Σχολείο: Συνανάγνωση και πνευματική ενηλικίωση»: Ι.Ε. Πυργιωτάκης-Β.Δ. Οικονομίδης (επ.), <i>Περί Παιδείας διάλογος</i>, Ρέθυμνο, Παιδ. Τμ. Δημ. Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2010, 167-181.		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	2. Η από κοινού ανάγνωση του ίδιου λογοτεχνικού κειμένου (από περισσότερους του ενός αναγνώστες), για διάφορους λόγους (π.χ. για καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας σε μικρές ηλικίες ή για συζήτηση και άλλες δραστηριότητες στο πλαίσιο μιας Λέσχης Ανάγνωσης). Σε αυτή την περίπτωση, οι αναγνώστες του ίδιου λογοτεχνήματος ονομάζονται συναναγνώστες. Ιωάννα Α. Καλιακάτσου, <i>Όψεις της αρχαιότητας στα βιβλία της παιδικής ηλικίας. Το παράδειγμα του ομηρικού μύθου</i> (διδ. δ.), Ρόδος, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2006, 169, 215: http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14492#page/1/mode/2up		
συνδήλωση	«Ελληνική απόδοση του όρου <i>connotation</i>, ο οποίος έχει αποδοθεί και ως <i>συνυποδήλωση</i>. Χρησιμοποιείται για να δηλώσει κάθε ιδέα ή σημασία που προκαλείται από μία λέξη ή φράση ή ακόμα και από μια εκτενέστερη δήλωση κάθε είδους, πέρα απ' αυτό που σημαίνουν ή κυριολεκτικά δηλώνουν. Μια συνδήλωση μπορεί να είναι προσωπική και ατομική ή γενική και καθολική. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Τι δηλώνει η λέξη <i>βελόνα</i>; Τα πρώτα βασικά στοιχεία της σημασίας που μας έρχονται στο νου είναι ότι δηλώνει ένα πολύ λεπτό και μυτερό όργανο φτιαγμένο από ατσάλι που χρησιμοποιείται κυρίως για το ράψιμο. Αυτά αποτελούν τον <i>κεντρικό πυρήνα της σημασίας</i> της λέξης. Ένας ομιλητής άλλης γλώσσας που δεν ξέρει ελληνικά, με έναν τέτοιο ορισμό θα πρέπει λογικά να μπορεί να καταλάβει σε ποιο αντικείμενο αναφέρεται η λέξη. Αυτή άρα είναι η <i>δήλωση</i> της λέξης. <i>Η δήλωση συμπίπτει τις περισσότερες φορές με αυτό που ονομάζουμε κυριολεκτική σημασία ή κυριολεκτική χρήση μιας λέξης.</i>	σσ. 41-42	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Κυριολεκτική θεωρείται η σημασία που ορίζεται και περιγράφεται ανεξάρτητα από το γλωσσικό ή εξωγλωσσικό περιβάλλον στο οποίο απαντά η λέξη. Αλλά η λέξη <i>βελόνα</i> μπορεί να ανακαλέσει και διαφορετικούς <i>συνειρμούς</i> στο μυαλό διαφόρων ομιλητών, όχι αναγκαστικά ίδιους για όλους. Για παράδειγμα, αν εγώ τρύπησα κάποτε το χέρι μου με μια βελόνα, η λέξη μπορεί να μου φέρνει στο νου έννοιες όπως “πόνος” ή “αίμα”. Για άλλους ομιλητές, μπορεί να συσχετίζεται με <i>ενέσεις</i>, <i>αρρώστιες</i> κλπ. Αυτά δεν εμπίπτουν στον πυρήνα της σημασίας ούτε αφορούν εξίσου όλους τους ομιλητές, είναι η <i>συνδήλωση</i> ή οι <i>συνδηλώσεις</i>.» (Γλωσσάρι όρων Γλωσσολογίας) Cuddon (2010): 543-544· http://www.greek-language.gr/digitalResources/modern_greek/tools/lexica/glossology_edu/lemma.html?id=113 (απ’ όπου το λήμμα).	σσ. 41-42	
συνεκδοχή	Σχήμα λόγου που χρησιμοποιείται συχνά στα λογοτεχνικά κείμενα με πολλές μορφές: α) Το ένα δηλώνει πολλά ομοειδή, π.χ. <i>Ο Έλληνας (αντί οι Έλληνες) δεν καταλαβαίνει από νόμους</i>. β) Το μέρος δηλώνει το σύνολο στο οποίο ανήκει, π.χ. <i>Το τιμόνι (αντί το αυτοκίνητο) θέλει υπομονή</i>. γ) Ένα αντικείμενο δηλώνει ένα άλλο με το οποίο έχει σχέση, π.χ. <i>Ένα ποτηράκι (αντί ποτό) δεν βλάπτει</i>. δ) Το όργανο δηλώνει την ενέργεια που πραγματοποιείται απ' αυτό, π.χ. <i>Χρειάζεται νυστέρι (αντί εγχείρηση)</i>. ε) Το όργανο δηλώνει τον χρήστη του οργάνου, π.χ. <i>Είναι γερό ποτήρι (αντί πότης)</i>. http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1· Cuddon (2010): 544· Μαρκαντωνάτος (1996): 451.	σσ. 180-181	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
σχήμα αδυνάτου [του]	Είδος υπερβολής όπου ένα γεγονός μεγαλοποιείται σε τέτοιο βαθμό, ώστε φτάνουμε στα όρια του μη πραγματοποιήσιμου, του ανέφικτου. Το σχήμα αυτό εντοπίζεται πολύ συχνά στη νεοελληνική δημοτική ποίηση. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Αν τρέμουν τ' άγρια βουνά, να τρέμει το γεφύρι Κι αν πέφτουν τα άγρια πουλιά, να πέφτουν οι διαβάτες... <i>Του γιοφυριού της Άρτας (δημοτικό)</i> Cuddon (2010): 26· http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/262/1913,6306/		
σχήμα κύκλου [του]	Ανήκει στην υποκατηγορία των σχημάτων λόγου που διακρίνονται με βάση το κριτήριο της θέσης των λέξεων στην πρόταση. Σε αυτό μία πρόταση ή μία περίοδος λόγου ή ένας στίχος κλπ. αρχίζει και τελειώνει με την ίδια λέξη. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ: 1. Μοναχή το δρόμο επήρες, εξανάρθες μοναχή. (Δ. Σολωμός) 2. Ποτέ δεν ελησμόνησα, ποτέ (Α. Κάλβος) 3. Σταθείτε αντρείά σαν Έλληνες και σαν Γραικοί σταθείτε. (δημοτικό) Μαρκαντωνάτος (1996): 242· http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSGL102/521/3407,13760/	σ. 96	
σχήματα λόγου (ρητορικά σχήματα)	Τα σχήματα λόγου είναι εκφραστικοί τρόποι που αποκλίνουν από τους συμβατικούς κανόνες της χρήσης του λόγου. Δεν πρόκειται για συντακτικά λάθη (σολοικισμούς), αλλά για συγκεκριμένες εκφραστικές επιλογές που εξυπηρετούν νοηματικές ή αισθητικές		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	επιδιώξεις. Τα σχήματα λόγου σχετίζονται με: α) τη γραμματική συμφωνία των λέξεων· β) τη θέση των λέξεων στην πρόταση· γ) τη σημασία των λέξεων· δ) την πληρότητα του λόγου. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΛΟΓΟΥ: 1. Σχετικά με τη γραμματική συμφωνία των λέξεων: Ανακόλουθο, πρόληψη, υπαλλαγή κλπ. 2. Σχετικά με τη θέση των λέξεων στην πρόταση: Ασύνδετο, πολυσύνδετο, κύκλος, ομοιοτέλεuto, παρήχηση, παρονομασία, πρωθύστερο, υπερβατό, χιαστό κλπ. 3. Σχετικά με τη σημασία των λέξεων: Αλληγορία, ειρωνεία, λιτότητα, ευφημισμός, μεταφορά, μετωνυμία, παρομοίωση, προσωποποίηση, συνεκδοχή, υπερβολή κλπ. 4. Σχετικά με την πληρότητα του λόγου: Λιτότητα, πλεονασμός κλπ. http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSGL102/521/3407,13760/ · Abrams (2005): 417-422· Cuddon (2010): 546· Μαρκαντωνάτος (1996): 456.		
σχήμα υπερβατό	Σχήμα λόγου κατά το οποίο μία ή περισσότερες λέξεις παρεμβάλλονται ανάμεσα σε δύο όρους, που αποτελούν μια συντακτική και λογική ενότητα. Άλλοτε το υπερβατό υπηρετεί τη μετρική οικονομία του στίχου, άλλοτε την απόδοση έντονων συναισθημάτων και την εμφατική αποτύπωση συλλογισμών. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ: 1. <i>Η χωρίς σεβασμό στον πολίτη χάραξη πολιτικής.</i> 2. <i>Άκρα του τάφου σιωπή.</i> (Δ. Σολωμός) 3. <i>Και τα δάκρυα / γίνονται της νυκτός / εις εσέ κρίνοι.</i> (Α. Κάλβος) ΘΗ.ΛΟΓ, http://www.potheg.gr/Treasure.aspx?lan=1· Cuddon (2010): 595· Μαρκαντωνάτος (1996): 487-488.	σ. 191	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
σχήμα χιαστό	Ο όρος δηλώνει την αντιστροφή των γραμματικών δομών σε δύο διαδοχικές φράσεις ή προτάσεις. Με άλλα λόγια, δύο ζεύγη λέξεων τοποθετούνται έτσι ώστε τα δύο μέλη του δεύτερου ζεύγους να έχουν αντίστροφη θέση από τα δύο μέλη του πρώτου ζεύγους. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ: 1. <i>Η Γκιώνα λέει της <u>Λιάκουρας</u> κι η <u>Λιάκουρα</u> της Γκιώνας.</i> 2. <i>Φάγαμε και <u>ήπιαμε</u> <u>μπύρα</u> και αρνί της σουβλας.</i> 3. <i>Μέρα και νύχτα περπατεί, νύχτα και μέρα λέγει.</i> Cuddon (2010): 634· Μαρκαντωνάτος (1996): 510.		
Τ			
τραγικό	Όταν ο ήρωας έρχεται αντιμέτωπος με μια δύναμη που τον υπερβαίνει και συντρίβεται, αλλά διατηρεί την αξιοπρέπειά του ή όταν υποφέρει χωρίς να φταίει ή όταν βρίσκεται σε τραγική ειρωνεία. Στο αρχαίο δράμα, τραγικό είναι αυτό που προκαλεί την ευσπλαχνία, τη συμπόνια, τον οίκτο και τον φόβο. Το τραγικό στοιχείο οφείλεται βασικά στη σύγκρουση των προσώπων του δράματος με την πραγματικότητα που τους περιβάλλει ή με τη σκληρή μοίρα. Η σύγκρουση αυτή των χαρακτήρων του δράματος γεννά στην ψυχή των θεατών τη συμπόνια («έλεον») και τον φόβο, γιατί μεταφέρονται στην κατάσταση των ηρώων της τραγωδίας και δοκιμάζουν τα ίδια με αυτούς συναισθήματα. Μαρκαντωνάτος (1996): 467.		

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
τραγικότητα	Η τραγικότητα αναδεικνύεται και παρουσιάζεται σ' όλο το μέγεθός της, όχι όταν ο άνθρωπος δέχεται παθητικά τα χτυπήματα των ενάντιων δυνάμεων, αλλά όταν αγωνίζεται γενναία να τα αποφύγει ή να τα αντιμετωπίσει. Το βαθύτερο επομένως στοιχείο της τραγωδίας είναι η τραγική σύγκρουση, η τραγική πάλη και η τραγική συντριβή. Το τραγικό στοιχείο, που αποτελεί την ουσία της τραγωδίας, παίρνει σάρκα και οστά με το δραματικό ξεδίπλωμα. Μαρκαντωνάτος (1996): 467.		
τριτοπρόσωπη αφήγηση	Αν ο αφηγητής δεν συμμετέχει καθόλου στην ιστορία που διηγείται, ονομάζεται ετεροδιηγητικός αφηγητής. Στην περίπτωση αυτή ο συγγραφέας αναθέτει την αφήγηση σε πρόσωπο ξένο προς την ιστορία, την οποία παρουσιάζει σε τρίτο πρόσωπο (τριτοπρόσωπη αφήγηση): 1. Ονομάζεται <i>παντογνώστης αφηγητής ή αφηγητής-Θεός</i> αυτός που βρίσκεται παντού και πάντοτε και γνωρίζει τα πάντα, ακόμη και τις πιο απόκρυφες σκέψεις των προσώπων της αφήγησης (αφήγηση με μηδενική εστίαση). 2. Τριτοπρόσωπη αφήγηση χρησιμοποιείται και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο συγγραφέας αναθέτει τον ρόλο του αφηγητή σε <i>ένα από τα πρόσωπα του αφηγήματος, το οποίο γνωρίζει μόνο όσα γεγονότα υποπίπτουν στην αντίληψή του</i> (αφήγηση με εσωτερική εστίαση). 3. Σε ορισμένα αφηγήματα (αστυνομικά, μυστηρίου κλπ.) ο <i>τριτοπρόσωπος αφηγητής γνωρίζει λιγότερα από ό,τι ορισμένοι από τους ήρωες</i> (εξωτερική εστίαση). Σημείωση: Στις περιπτώσεις 2 και 3, υπάρχει η δυνατότητα ο συγγραφέας να χρησιμοποιήσει την πρωτοπρόσωπη αφήγηση.	σσ. 31-33	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Α' τεύχος, Α' Τάξη Γενικού Λυκείου. Βιβλίο Καθηγητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2008, 20: http://www.pi.schools.gr/download/lessons/hellenic/lykeio/neoei_logo/kath_a.pdf	σσ. 31-33	
τροχαίος	Μετρικό πόδι που περιλαμβάνει μια τονισμένη και μια άτονη συλλαβή: (-υ). Πρόκειται για το αντίστροφο του ίαμβου και, επομένως, δημιουργεί έναν καθοδικό ρυθμό, αντίθετο προς τον ανοδικό ρυθμό. Ο ρυθμός του μετρικού αυτού ποδιού είναι ταχύς και γοργός και γι' αυτό χρησιμοποιούνταν συχνότερα στα εμβατήρια και στα πολεμικά τραγούδια. Τροχαϊκό είναι το μέτρο στον <i>Ύμνον εις την ελευθερίαν</i> του Δ. Σολωμού. Abrams (2005): 261· Cuddon (2010): 588· Μαρκαντωνάτος (1996): 479-480.	σ. 111	
Υ			
υπερρεαλισμός (σουρεαλισμός)	«Ο σουρεαλισμός (υπερρεαλισμός), όπως τον όρισε ο Α. Breton, προοριζόταν να αναθεωρήσει τον ορισμό της πραγματικότητας. Τα μέσα που χρησιμοποίησε, αυτοματική γραφή, καταγραφή ονείρων, αφηγήσεις σε κατάσταση ύπνωσης, ποιήματα και πίνακες δημιουργημένα από τυχαίες επιρροές, τέχνη που απεικόνιζε σκληρές παράδοξες και ονειρικές, όλα είχαν επινοηθεί για την εξυπηρέτηση του ίδιου θεμελιώδους σκοπού — την αλλαγή της αντίληψής μας για τον κόσμο κι ως εκ τούτου και την αλλαγή του ίδιου του κόσμου». C.W.E. Bigsby, Νταντά και Σουρεαλισμός (μτφρ. Ελένη Μοσχονά, Αθήνα, Ερμής, 1989 (3η έκδ.), 60-61: Η γλώσσα της Κριτικής, 12.	σσ. 191-193	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	Το πρώτο αίτημα του υπερρεαλισμού είναι η κατασκευή μιας παράδοσης, η οποία διαφοροποιείται από την κατασκευή που προτείνεται από τη γαλλική αστική τάξη στον μεσοπόλεμο. Η έννοια που διαμορφώνει, και μέσω της οποίας επιχειρεί να προσδιορίσει τους όρους, βάσει των οποίων κατασκευάζεται η παράδοση, είναι αυτής της ανώτερης πραγματικότητας, της <i>υπερ-πραγματικότητας (surréalité)</i>, η οποία συνδέεται με την παντοδυναμία του ονείρου (toute-puissance de rêve). Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, «Εκατό χρόνια πέρασαν και ένα καράβι». Ο ελληνικός υπερρεαλισμός και η κατασκευή της παράδοσης, Άγρα, Αθήνα 2012, 48-50. «Οι περισσότεροι ιστορικοί τοποθετούν, σαν χρονιά πρώτης εμφάνισης του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα, το 1930. Είναι η χρονιά που κυκλοφόρησε η μικρή ποιητική συλλογή του μέχρι και σήμερα άγνωστου ποιητή Θεόδωρου Ντόρρου <i>Στου γλυτωμού το χάζι</i>. Κι ενώ απ' όλους αμφισβητήθηκε η λογοτεχνική αξία της, ωστόσο της απόδωσαν το χαρακτήρα προδρομικής για την Ελλάδα, υπερρεαλιστικής γραφής». Σημαντικοί εκπρόσωποι του ελληνικού υπερρεαλισμού: Ν. Εγγονόπουλος, Α. Εμπειρίκος, Οδ. Ελύτης (στην αρχή της ποιητικής του διαδρομής). Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, «Ελληνικός υπερρεαλισμός. Επεισόδια μιας περιπέτειας», <i>Ηριδανός</i> 4 (Φλεβ.-Μάρτ. 1976) 36.	σσ. 191-193	Για ενδεικτική βιβλιογραφία σχετική με τον υπερρεαλισμό, βλ. Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα: «Πρόσωπα και θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», όπου το λήμμα: http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=83
Φ			
φωνή	Με τον όρο <i>φωνή</i> αναφερόμαστε στη διαδικασία της εκφοράς του λόγου σε ένα λογοτεχνικό κείμενο (ποιητικό ή πεζό), δεδομένου ότι ο λόγος σε αυτό δεν εκφέρεται από τον συγγραφέα (ποιητή ή	σσ. 29-30	

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΛΛΟ (2009)	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	πεζογράφο). Επομένως, η φωνή που παρεμβαίνει και μας μιλά δεν ανήκει στον πραγματικό συγγραφέα του έργου, αποτελεί όμως κατασκευάσμά του. Σε ένα αφήγημα μπορούμε να διακρίνουμε τη φωνή του υποκειμένου της εκφοράς (δηλ. του αφηγητή) [συχνά έχουμε πολλαπλούς αφηγητές σε ένα αφήγημα, άρα και ισάριθμες φωνές] από τη φωνή του υποκειμένου της διατύπωσης (προσώπου). Από τον Genette γίνεται η διάκριση ανάμεσα στην έγκλιση/τρόπο και στη φωνή, δηλαδή ανάμεσα στο ερώτημα ποιος βλέπει και ποιος μιλά, καθότι τα δύο συχνά δεν ταυτίζονται. Σε ένα ποιητικό κείμενο είτε ο λόγος εκφέρεται εξ ολοκλήρου από το ποιητικό υποκείμενο / ομιλητή είτε εν μέρει από το ποιητικό υποκείμενο και εν μέρει από άλλα πρόσωπα (ή ακόμη και απόκοσμες ή «ασώματες» φωνές). Genette: 2006 (1972): 257· Τοντόροφ: 1989 (1973): 64, 70, 116· Ελένη Γκούβελου, Προσέγγιση των ποιημάτων των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Α' Γυμνασίου σύμφωνα με τη ρητορική εκδοχή της αναγνωστικής θεωρίας [μεταπτ. Εργ.], Πανεπιστήμιο Πατρών, 2012, 67: http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/5340/3/Nimertis_Gkouvelou(teeapi).pdf		
χρόνος της ιστορίας	Η διαδοχή των γεγονότων, πραγματικών ή πλασματικών, σε συγκεκριμένη χρονολογική σειρά, όπως υποτίθεται ότι έχουν συμβεί σε μία πραγματικότητα εξωλογοτεχνική ή προλογοτεχνική. Cuddon: 2010= 638· Φαρίνου: 2000 (1987): 37.	σσ. 206-207	
χρόνος της αφήγησης	Η διαδοχή των γεγονότων, πραγματικών ή πλασματικών, σε ένα αφήγημα, όπως αυτή αποδίδεται από τον αφηγητή, και όχι κατ' ανάγκην με τη χρονολογική τους σειρά. Genette: 2006 (1972): 288-302· Φαρίνου: 2000 (1987): 37.	σσ. 206-209	

